İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğçe ŞAHİN

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

MAYIS 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğçe ŞAHİN
502101101

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU

MAYIS 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502101101 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Tuğçe ŞAHİN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **"KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI"** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Meltem AKSOY .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru ERDÖNMEZ .....
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 29 Nisan 2015
Savunma Tarihi : 27 Mayıs 2015

Yaşam mekanına sahip çıkan ve bu teze ilham olan herkese,

ÖNSÖZ

Tez çalışması süresince fikirlerime duyduğu güveni bana hissettirip, değerli öneri, yönlendirmeleri ve yüksek enerjisiyle bu tezi tamamlamamdaki katkılarından dolayı danışmanım Prof. Dr. Arda İnceoğlu'na, destekleriyle yanımda olan tüm arkadaşlarıma, fikirlerini benimle paylaşıp heyecanıma ortak olan Kenan Güvenç'e, zihnimi açmaya ve beni motive etmeye devam Local Architectural Bags (-LABs) ekibine, her kararımda desteklerini hissettiğim canım aileme, ablam Duygu'ya, ve bu dönemde tüm stresimi itinayla alan kedim Çimen'e sonsuz ve içten teşekkürlerimle.

Mayıs 2015

Tuğçe ŞAHİN
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

1. GİRİŞ **1**
2. KENT MEKANI - BİREY İLİŞKİSİ / ETKİLEŞİMİ **3**
2.1 Kent Mekanını Kim / Ne Oluşturur? 4
2.2 Aktif Kentli Tarafından Tanımlanan Kent Mekanı / Kent Yaşantısında Birey 10
3. KENT MEKANINDA YENİ DURUMLAR YARATMAK **15**
3.1 Kent Mekanında Olasılıkların Keşfi 15
3.2 Kent Mekanında Taktik ve Strateji Kavramları 23
3.3 Kentli ve Siyasi Erk İlişkisinin Yarattığı Durumlar 28
4. KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI **33**
4.1 Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 35
4.1.1 'Sarı yumruk' grafiti 40
4.1.2 Sokakta dijital grafiti 42
4.1.3 Sokakta sinema - 'Her Duvar Bir Perdedir' 42
4.1.4 Bina cephesinde oyun 43
4.1.5 Parkta tiyatro 44
4.1.6 Sokak yüzeyi-reklam panosu 45
4.1.7 Kent elemanı-vitrin 46
4.1.8 Sokakta sanat – 'Küf Project' 48
4.1.9 Sokakta sanat – 'Avareler' 50
4.1.10 Sokakta müzik 52
4.1.11 Köprüde/kıyıda balık 53
4.1.12 Meydanda kaykay 55
4.1.13 Kentte serbest koşu-parkur 57
4.1.14 Heykel-sokak kürsüsü 59
4.2 Mikro Özgürlük Alanlarının Ortak Yönleri 60
5. 'SOKAKTA' ATÖLYESİ **61**
6. SONUÇ **71**
KAYNAKLAR **75**
ÖZGEÇMİŞ **79**

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 1 37
Çizelge 4.2 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 2 38
Çizelge 4.3 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 3 39

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 : Corbusier, Paris Düşü-Plan Voisin (Url-1). 5
Şekil 2.2 : Broadacre City-Şehir haritası ve yakın ilişki eskizleri (Url-2-3). 6
Şekil 2.3 : New Babylon Haritası (Url-4). 7
Şekil 2.4 : New Babylon-sınırları fiziksel olarak belirsiz, değişime açık kent(Url-5)... 8
Şekil 2.5 : Peter Cook tarafından Plug-in City Çizimi (Özkuş, 2006). 9
Şekil 2.6 : Dinamik denizde yüzey dalgalanmaları. 14
Şekil 3.1 : Berlin Duvarı-1967 (Url-6). 18
Şekil 3.2 : Berlin Duvarı – 2014 (T. Şahin arşivi). 19
Şekil 3.3 : Kent mekanında serbest koşucular (freerunners) (Url-7). 20
Şekil 3.4 : Meydan ve bina cephesinin kullanımı (Url-8). 22
Şekil 3.5 : Bireyin yarattığı gölge oyunları (Url-8). 22
Şekil 3.6 : Kentlinin interaktif oyuna katılması (Url-8). 23
Şekil 3.7 : Radio Balet-Leipzing Tren Garı 2003 (Url-9). 24
Şekil 3.8 : Kişi ve mağaza vitriniyle ilişkisinin denendiği sahne (Url-10). 25
Şekil 3.9 : Radyodan gelen talimatları yapan katılımcılar (Url-11).....26
Şekil 3.10 : Plaza avlusunda Peter Sharp performansı (Url-12). 27
Şekil 3.11 : Peter Sharp performansları (Url-12). 27
Şekil 3.12 : Birey ve siyasi erk arasındaki uzlaşma ve çatışma grafiği. 29
Şekil 3.13 : Siyasiyabend - Gürültülü Orkestra Eylemi (Url-13). 30
Şekil 3.14 :'last two hours-tekelist' partisinin olduğu sokak görüntüsü (Url-14).....31
Şekil 4.1 : Tünel-Karaköy hattı üzerinde 'sarı yumruk' grafitileri (Url-15). 40
Şekil 4.2 : Grafitilerin görünür-görünmez hali (T. Şahin Arşivi-2011). 41
Şekil 4.3 : Mağaza vitrininde dijital grafiti kullanımı (T. Şahin Arşivi-2011). 42
Şekil 4.4 : 'Her Duvar Bir Perdedir' (Url-16). 42
Şekil 4.5 : 'Her Duvar Bir Perdedir' (Url-16). 43
Şekil 4.6 : Oyunun cepheye yansıtıldığı sırada meydan görüntüsü (Url-17). 44
Şekil 4.7 : Cepheye yansıtılan oyundan görüntü (Url-18). 45
Şekil 4.8 : Mekan-ışık-oyun kurgusu beraberliği (Url-19). 45
Şekil 4.9 : Duyuru panosuna dönüşmüş bir bina cephesi (T.Şahin Arşivi). 46
Şekil 4.10 : Yaya korkuluğunun satış tezgahı olarak kullanılması (T.Şahin arşivi).. 46
Şekil 4.11 : Heykelin seyyar satıcı için manken olması (T.Şahin arşivi-2014). 47
Şekil 4.12 : Pac-man oyunu yerleştirmesi-2010 (Url-20). 49
Şekil 4.13 : Trafik tabelasında barış işareti işi-2010 (Url-21) 49
Şekil 4.14 : Yerleştirme önünde fotoğraf çektiren kişiler-2010 (Url-22). 50
Şekil 4.15 : Eserlerin yerleştirildiği reklam panoları (G. Baltacı Arşivi). 51
Şekil 4.16 : Sokak aktivitelerini-yaşantısını hatırlatan yerleştirmeler (Url-23). 51
Şekil 4.17 : İstiklal caddesinde sokak müzisyenleri (Url-24). 52
Şekil 4.18 : Balıkçının mekan kullanımı (T. Şahin Arşivi- Y. Zorlu Arşivi). 53
Şekil 4.19 : Farklı mevsimlerde balıkçı yoğunlukları (T. Şahin Arşivi, Url-25). 54
Şekil 4.20 : Köprü korkuluklarına bağlanan olta tutacağı (T. Şahin Arşivi). 54
Şekil 4.21 : Kaykaycılar ve meydanın genel görüntüsü (Url-26). 55
Şekil 4.22 : Meydan merdivenlerini kaykaycıların kullanımı (Url-26). 56
Şekil 4.23 : Turnuva esnasında meydanı merdivenlerinin kullanımı (Url-26). 56
Şekil 4.24 : Kent mekanında parkur sporcuları (Url-27). 57
Şekil 4.25 : Metro çıkışının parkur hareketleri için kullanım eskizi (Url-28). 58
Şekil 4.26 : Heykelin halk kürsüsü olarak kullanılması (Url-29). 59
Şekil 5.1 : Kent haritasında bireysel deneyimlerin etiketlenmesi (T. Şahin Arşivi)...61

Şekil 5.2 : 1/500 kent haritası üzerinde 1/1 ilişkiler (T. Şahin Arşivi). 62
Şekil 5.3 : Tahsin Marmara Sokağın kent haritasındaki konumu. 63
Şekil 5.4 : Tahsin Marmara Sokağı genel görüntü, keşif gezisi (T. Şahin Arşivi). ... 64
Şekil 5.5 : Kolektif kent haritası sokakta (T. Şahin Arşivi). 65
Şekil 5.6 : İplerden gökkuşağı-saçak (T. Şahin Arşivi). 65
Şekil 5.7 : Kutularla yeni sokak sınırı (T. Şahin Arşivi). 66
Şekil 5.8 : Kutulardan duvar tuğlası (T. Şahin Arşivi). 67
Şekil 5.9 : Sokakta fotoğraf duvarı (T. Şahin Arşivi). 68
Şekil 5.10 : Sokakta tetris (T. Şahin Arşivi). 68
Şekil 5.11 : Sokak televizyonu (T. Şahin Arşivi). 69

KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI

ÖZET

Bu tez kent yaşantısını ve bu yaşantı içerisindeki mikro ilişkileri incelemek üzerine kuruludur.

Yaşadığımız çevreyle olan ilişkimizi yeniden gözden geçirmemiz gereken bir dönemden geçiyoruz. Varlık biçimimizden ileri gelen bir dürtüyle sürekli olarak dış dünyayla bir etkileşim ve iletişim içerisindeyiz. İlişkinin hem fiziksel hem de metafiziksel bir ilişki olup ve karşılıklı bir etkileşim halinde olduğu hatırlanmalıdır. Dolayısıyla insan doğada kendine yapılı bir çevre oluştururken inşa ettiklerinin kendi hayatını, benliğini, sosyal ilişkilerini de etkileyebileceğini düşünmelidir. Etkileşim sadece yapma eylemi çerçevesinde değil aynı zamanda bu eyleme ve 'çevre' kavramına nasıl bir anlam yüklendiğiyle, bireyin etrafındaki dış dünya ile nasıl çatışmalara-etkileşimlere girdiği ve nasıl dönüşümler yaşandığı ile de alakalıdır.

Kent mekanı hiçbir zaman tek boyutlu etkenlerle üretilen, yönetilen bir sistem olamayacak kadar dinamik bir enerjidir. Kent mekanı sosyo-ekolojik katmanlar, farklı hayat tarzları, değişken yaşam standartları, çevre ile olan ilişkiler, kültürel ve siyasal yönetim politikaları, siyasal kurumlar, dini değer ve inançlar, kentsel siyasetler gibi sayısı daha da artırılabilecek etkenlerle durağan olmayan bir etkileşim ve değişim içindedir.

Bu araştırmada, bireyin dinamik kent enerjisi içinde kendini ve bulunduğu mikro mekanını nasıl oluşturduğu, potansiyelleri keşfedip nasıl alternatifler yarattığı, kent mekanına yüklediği anlamlar, mekana müdahil olma sürecinde karşılaştığı sınırlamalar ve bu sınırlarla başetme yöntemleri, geliştirdiği taktikler ve kent mekanındaki etkileri keşfedilmeye çalışılacaktır. Kentlinin kendi potansiyellerini ve kentin ona sunduğu mekansal olasılıkları keşfederek nasıl yeni durumlar yaratabildiği üzerine gidilecektir, kentte yarattığı mikro özgürlük alanları incelenecektir.

MICRO INDEPENDENCE SPACES IN URBAN SCAPE

SUMMARY

This thesis focuses on the dynamic life and the micro relations that take place in the city.

We are living a period that should be looked over our life and our relationship with our environment. We are in an interaction and relation with outside world permanently, leading the way to an impulse of our existence and willing. It should be remembered that this interaction is physical and metaphysical, also mutual and interactive. Thereby while constructing a built environment, affects on daily life, personality and social relations should be considered. The interaction is not only by constructing the environment, but it's also with how we understand the 'environment', how it interacts with the outside world and what kind of feedback we receive through this interaction.

Urban space is a dynamic energy that can't be managed and created by one dimensional factors and actors. Urban scape has a dynamic-unstable potential to change by various factors such as -but not limited to-; socio-economic layers, different life styles, variable living standards, relations with environment, cultural and political management policies, political institutions, religion values, beliefs, and politics about the city.

Throughout all the history, the term city has always been one of the most discussed topics in the world. Especially when we take a look at the urban planning ideas made during the last century; examples that are trying to create an unnecessary control over the urban scapes are very common.

At the beginnig of 20th century, several studies are made by urban planners and designers for the ideal city; however in these definitons and images a specific pattern is dominant, this is a pattern that variaties are eliminated. It is realised that there is a significant attempt of stabilizing the situtations, daily lives and physical outcomes of these dynamics which seems suitable by the designer on a common fiction and image.

Nevertheless city must be considered as an evolving ecosystem which constantly varies. After examining the plans focused on control and restriction, the opposing planning ideas are also mentioned.

City is a dynamic energy. It has its own tendency of building surface waves like an ocean. It is hard to analize these self-developing waves, the human's fusion with these waves and its consequences. These daily actions in the city are interactive and multilayered. Just like a wave made by a single drop on a dynamic ocean, each drop will cause a new action and reaction. The new waves will interact with the existing waves, eventually all the motions will resolve in a common dynamic. It creates an undulation similar to individual's taking part in urban scale and life.

City hides the potentials based on us (the actors), the traces of events and lives in it. Micro independence spaces which are discovered counter to present constraints and restrictions is the focal point of this thesis.

Situationist Internationals Group is found around 1957. They are also interested in discovering these potentials exist in urban life and city. They believed that a total change in the society is achievable by creating detournements on routine and capitalist urban life.

Detournements explains a new product definiton for existing sense and making styles. Individual's attempt on transfoming the potentials of urban scapes is also a detournement.

Individual should discover new posibilities in the city scape within space limits. İn this thesis 'micro independences spaces' are defined as the spaces that is discovered by the person with 'detournement' method. Micro independence spaces can be permanent or temporary in the city scape.

For discover the features of this spaces, making inventory has chosen as a method and the examples have collected from İstanbul and Ankara. The inventory has seven layers: where is using for independence space, detourment method, which action is using by the detourment, who are the actors, action is temporary or permanent and for the last layer this independence space is a spontaneous or a planned stiuation.

In the fifth section of this thesis, a workshop which was focused being and personal creating in the urban scape is discussed. İt was organized Local Architectural Bags, is a design and research group that I am involve personally.

In the conclusion, the general evaluation of the study is done and it is finished by the argument directed the aim of study. Through this thesis, the ways of creating independence micros paces inside a dynamic city life, the ways of discovering the new potentials of a space and thinking on new alternatives, making new sense of urban scape are studied.

Furthermore, through these discovery and creation processes the limitations that the individuals face and their methods, tactics of coping with these limitations, and the effects of these limitations and the responses of the individuals on cityscape are examined. Within the scope of the potentials and possibilities of the cityscape, what and how an individual apprehends and creates his environment is also studied.

1. GİRİŞ

Lefebvre'nin mekan kavramını anlama yolunda altını çizdiği üç kavram vardır; keşif, üretim, yaratım. Lefebvre (2014) bu üç kavramı şu şekilde özetler:

'Mekan kavramı zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli birbirine bağlar. Karmaşık bir süreç oluşturur: yeni, meçhul mekanların, kıtaların ya da evrenin keşfi; her topluma özgü mekansal örgütlenmenin üretimi; yapıtların: manzaranın, anıtsallığı ve dekoruyla birlikte şehrin yaratılması.'

Şehrin yaratılması, topluma özgü mekansal örgütlenmeler ne demektir? Bir şehri kim yaratır, neler oluşturur? Mekansal keşiflerden ne kastedilmektedir?

Bu sorular devamında Lefebvre'nin ortaya attığı üç başlık araştırma içerisinde şu şekilde karşılık bulmaktadır:

Keşif; bireyin dönüştürme ve yeniden oluşturma yönünde kendi gizil güçlerini yeniden keşfetmesini içerdiği gibi kent mekanının bireye sunduğu olasılıkların da keşfedilmesine işaret etmektedir. Üretim; bu olasılıklar ve kendi gizil güçlerimizle beraber mikro özgürlük alanlarımızı üretmemizi tanımlamaktadır. Yaratım ise; Unger'in 'Toplumun inşa ve tahayyül edilmiş olduğunu kabul edersek, yeniden inşa ve tahayyül edebileceğimize de inanabiliriz.' (Harvey, 2008) söylemine gönderme yapmaktadır.

Bu araştırma kentlinin yaşam alanı olan kent mekanını anlamak, kent mekanında gündelik eylemleri ve yaşantısı doğrultusunda olasılıkların ve potansiyellerin keşfi, kullanılan taktikler, geliştirilen mikro-direnç hareketleri ve bunun devamında kent mekanında bulunma hallerine değinen mikro özgürlük alanlarının incelenmesi şeklinde ilerleyecektir.

Bu araştırmadaki amaç kentte üreten bir tasarımcı olarak, kent-yaşam-birey üçgeninde kenti ve mekanı nasıl anlayabileceğimizi, bir kentli olarak kentteki mevcudiyetimizi, kent mekanının mekansal ve yaşantısal olasılıklarının keşfini ve mevcut düzen ve yaşantıya alternatif olarak üretilen mekanları anlamayı amaçlamaktadır.

Tez yöntem olarak literatür araştırması, devamında gözlemler ve kişisel deneyimler yoluyla konunun incelenmesi ve örneklenmesi yöntemiyle devam etmektedir.

İkinci bölüm kent üzerine üretilmiş ütopyaları, kent tahayyülerini inceleyerek başlamaktadır. Bu incelemedeki amaç, modern ve modern sonrası üretilmiş kent planlamalarında tasarımcının birey ve yaşantı kavramlarını nasıl ele aldığını, kent mekanının tasarımı çabasına nasıl dahil ettiğini keşfetmeye çalışmak üzerinedir. Seçilen örneklerde kent mekanına yönelik kontrol, ayrıştıma ve kısıtlayıcı mekansal planlamaların üzerinde durulmuş ayrıca bu yaklaşıma karşı geliştirilen planlama fikirlerine ve hareketlerine değinilmiştir.

Tez bağlamında amaçlanan, kent mekanının ve yaşantısının kısıtlayıcı durumlarına karşı bireysel olarak üretilen durumların ve mekanların izini sürmektir. Araştırma kentlinin gündelik eylemleri sırasında kentte keşfettiği mekanlarla birlikte, ürettiği mikro mekanlara odaklanarak devam etmektedir. Üçüncü bölüm bu keşif ve üretim esnasında varolan mekansal potansiyellerin keşfi, mekanın barındırdığı değişme ve başkalaşma olasılıklarının kentli tarafından değerlendirilmesi ve oluşturulan yeni mekanlara odaklanmaktadır. Mekanın tanımlanan programlarına alternatif kullanımlar geliştirirken karşılaştığı engeller, kısıtlamaları hangi yeni durumlara dönüştürdüğü ve bunu yaparken hangi eylemleri araç olarak kullandığı üzerinde durulacaktır. Mekanın kazandığı yeni kullanım ile beraber bireyin yeniden tanımladığı mekanlar ‘mikro özgürlük alanları’ olarak tariflenmiştir.

Dördüncü bölümde İstanbul ve Ankara’da gözlemlenerek toplanmış örneklerden bir mikro özgürlük alanları envanteri oluşturma yoluna gidilmiştir. Bu şekilde her örneğin mekan, zaman, kullanım, eylem katmanlarında nasıl yeni durumlar oluşturduğu birlikte görülebilmektedir.

Beşinci bölüm fikir ve gerçekleşme sürecinde dahil olunan, kentte bireysel keşiflere ve üretimlere odaklanan bir atölye çalışmasının incelenmesi ile ilerlemektedir. Süreç içerisinde yapılan gözlemler ve bireysel deneyimler üzerinden sonuç tartışması oluşturulmaktadır.

2. KENT MEKANI - BİREY İLİŞKİSİ / ETKİLEŞİMİ

Bir bütün olarak kent, çeşitli ilişkiler ve kurgular etrafında bir araya gelmiş 'kent mekan'larından oluşmaktadır. Kent mekanları 'kent kurgusu' olarak tanımlayabileceğimiz bir ilişkiler ağı içerisinde, tasarlanmış ya da öngörülemeyen rastlantısal dinamikler etkisinde organize olmuş durumdadır. Bazen bir kent, bir planlama sonucunda oluşabileceği gibi, bazen ise kırsal bir yerleşimin tarihsel ve sosyolojik süreç içerisinde büyümesi, sınırlarını, donatılarını geliştirmesi, yaşayanlarını sayıca artırması ve çeşitlendirmesiyle oluşmaktadır.

Fiziksel organizasyonun içerisinde kent mekanları, toplumunun her kesiminin birarada bulunduğu, sosyalleştiği, sosyal ve mekansal çeşitlilikler ve farklılıklar ile karşılaşılaşabildiği mekanlardır. Birey, kentteki sosyo-kültürel yaşantısını, kentteki ortak alanlar ve bu ortak alanlarda süregiden kent yaşantısı ve aktiviteleri içerisinde devam ettirir.

Bunun devamında kent mekanı bünyesinde barındırdığı bireyler, toplumsal ilişkiler ve hem fiziksel hem de sosyal donatılarla birlikte değişim gösteren bir süreklilik içindedir. Aynı şekilde toplumsal yapılanma ve etkileşim de kent mekanında bulunma ve müdahil olma durumuyla yakın ilişkidedir.

Bu bölümde amaç kent mekanının bireysel ve kolektif bir üretim sonucu oluşabileceğini, aynı zamanda bu mekansal üretim sürecinde bireyin ve toplumun yeniden yapılanmakta olduğunun altını çizmektir. Kentin sadece çeşitli üst merciler tarafından tasarlanacak, üretilecek bir kavram olmadığına değinilerek kent ve birey ilişkisine dikkat çekilecek, kent mekanının bireyin deneyimleriyle yeniden tanımlanan bir süreklilik ve devingenlik içerisinde olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

Bunun için kent için üretilmiş bazı hayallere bakılacak, bu hayallerde kent yaşantısına ne kadar yer verildiği tartışılarak başlanacaktır. Şüphesiz ki kent, tarih boyunca üzerine en çok fikir üretilen, plan yapılan, söz söylenen kavramlardan biri olmuştur. Üretilen fikirlere göz atmak için özellikle son yüzyılda ortaya atılmış ütopyalar ve kent planları seçilmiştir. Kent mekanı üzerinde aşırı kontrol yaratılmaya çalışan örneklerle beraber bu kontrol ve kısıtlama durumuna karşı bir eleştiri olarak gelişmiş kent planlama fikirlerine de değinilmiştir.

2.1 Kent Mekanını Kim / Ne Oluşturur?

Kentler de tıpkı yaşam bilimleri gibi örgütlü karmaşıklıkta problemler ortaya koyar. Yarım düzine hatta birkaç düzine niceliğin aynı anda değiştiği, üstelik anlaşılması zor yollardan birbirine bağlı olarak değiştiği durumlar yaratırlar. Değişken sayısı çoktur ama bunlar gelişigüzel değildirler. Organize bir bütünlük oluşturacak şekilde birbiriyle ilişkilenmişlerdir (Jacobs, 2011). Bu ilişkiler ağı içerisinde kentle ilgilenen tasarımcıların kenti nasıl tanımlamaya çalıştığına, nasıl anlamlandırdığına bakmak önemlidir.

Kent için üretilmiş ütopyalarda ya da tasarımcılara ait planlama önerilerinde birçok olanaklı uzamsal tanzim biçimi arasından biri tercih edilmiş ve belirli bir düzenin, yaşantı şeklinin temsili olarak ortaya konmuştur. Sonsuz sayıda mekansal ya da yaşantısal örüntü ortaya koymak mümkündür. Bu çeşitliliğin farkına varmak, kent için üretilen herhangi bir ürünün (kent planlaması, yapı, yazılı metin vb.) sonsuz çeşitlenmeye gebe olabileceğinin işaretlerini taşımaktadır. Sonsuz sayıda uzamsal tanzimin mümkün olması sonsuz sayıda toplumsal dünyanın mümkün olması umudunu barındırır (Harvey, 2008).

Bir zamanlar ‘şehrin havası insanları özgürleştirir’ denirdi. Kent hayatı ile kişisel özgürlük, keşfetme, icat etme, yaratma ve yeni hayat tarzları tanımlama özgürlüğü arasındaki bağın uzun ve dolambaçlı bir tarihi vardır. Kent tüm çeşitlilikleri, farklı dinamikleri içinde barındırır. Bilinmeyen yabancıların, alt sınıfın, anlaşılamayan ötekiliğin, göçmenler, gayler, akıl hastaları, kültürel olarak farklı olanlar, başka ırktan olanların da mekanıdır (Harvey, 2008).

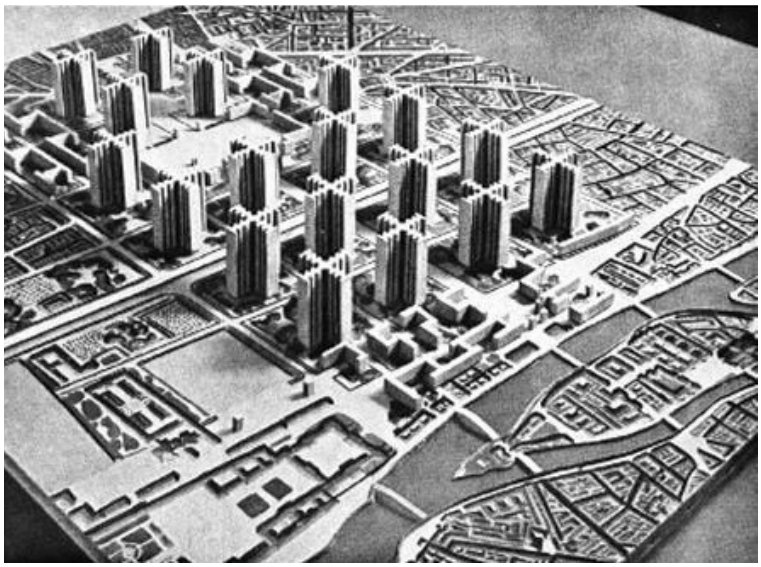
20. yüzyıl başlarında büyük şehir planlamacıları ve tasarımcıların ideal kent için ortaya koydukları bazı çalışmalar olmuştur. Ancak bu ideal kent tanımı ve imajlarında belirli bir düzenin temsili görülür, bu düzende çeşitliliklerin elendiği, tasarımcı tarafından uygun görülen durumların, yaşantıların ve bunların fiziksel karşılıklarının bir kurgu ve görüntü üzerinde sabitlendirilmeye çalışıldığı farkedilir.

Kent tasarımının kentlilere bırakılmayacak kadar önemli olduğunu savunan Le Corbusier'in bu anlamda en önemli çalışması Paris Düşü'dür. Paris'te yaşanan kentsel ve sosyal kaos dönemine denk gelen bu planlama parsel parsel bölünmüş ve merkezi biçimde üst planlar ve kararlar doğrultusunda gelişmesi düşünülen bir kent önermektedir.

1925 yılında önerdiği bu teorik kentsel bir plan ile Seine Nehri'nin kuzeyinde kalan Paris'in şehir merkezinin büyük bir bölümünün yıkılarak, yıkılan yapıların yerine "Contemporary City (Çağdaş Kent)" projesindeki haç biçiminde, 60 katlı kulelerin

dikilmesini ve bu kulelerin etrafının da birbirine dik caddeler ve yeşil alanlarla düzenlenmesini öneriyordu (Şekil 2.1). Konut, iş ve endüstri fonksiyonlarının kent içinde ayrıştırılması, dikeyde yükselerek yoğunluğu artırılmış konut alanları ile açık alan miktarını artırmak ve ulaşımı geliştirmek temel prensip olarak ele alınmıştı.

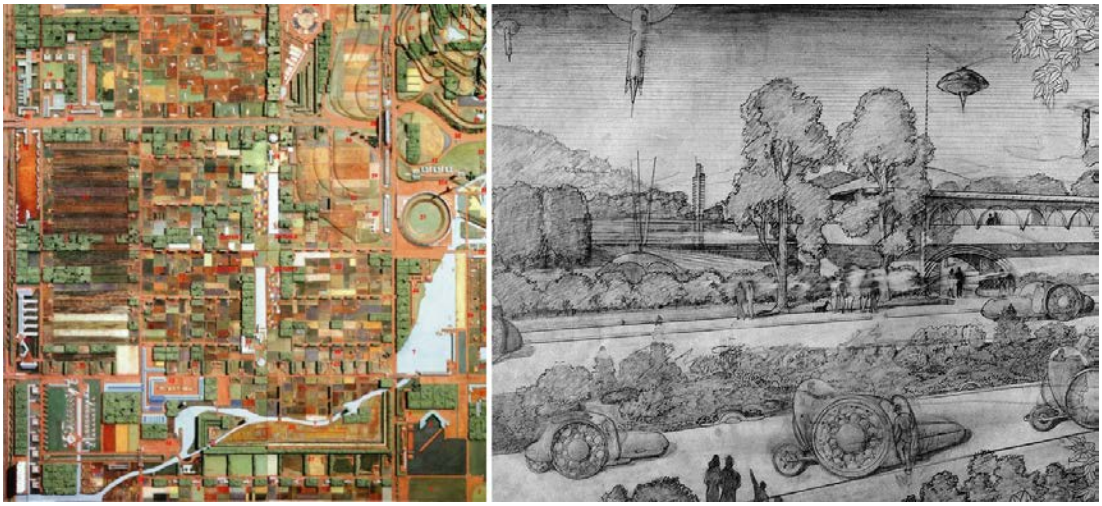
Bu planlama açık alan miktarının artırılması, ulaşımın geliştirilmesi gibi kent hayatını iyileştirici düzenlemeler içermektedir. Ancak sokak ölçeğine inildiğinde ayrışmış programların, dikey yoğunluğun nasıl bir sosyal yaşantıya, kent yaşantısına dönüşeceğini okumak zordur. Planlama 'Gündelik rutinler sırasında karşılaşmaların azaltılması, sterilize ya da tanımlı olması nasıl bir hareket alanı potansiyeli barındırmaktadır?' sorusunu arkasında bırakır.

Şekil 2.1 : Corbusier, Paris Düşü-Plan Voisin (Url-1).

Frank Lloyd Wright 1934 yılında Broadacre City adını verdiği ütopik kentinde Le Corbusier'nin aksine nüfusu belirli bir noktada toplamayıp dağıtmayı amaçlamıştır (Şekil 2.2). Böylece kır ve kenti kaynaştırarak giderek sanayileşen, kalabalıklaşan ve sorunları artan kentin sosyal hayatındaki boğuculuğu yok etmeyi hedeflemiştir. Ofis, ticaret alanlarını erişilebilir noktalara yerleştirip, okul, kilise gibi programları ise geniş konut ve çiftlik alanlarının arasına serpiştirme yöntemini izlemiştir.

1961 yılında Jane Jacobs modernist kent planlamalarına karşı söylemini oluştururken, onun tercihinde zanaat tarzı ekonomik faaliyet ve istihdamın, yüz yüze toplumsal ilişkilerin hakim olduğu, samimi ve etnik çeşitliliği barındıran bir mahalle anlayışı vardı. Uzamla farklı ve daha samimi bir şekilde (küçültülmüş ölçekte) oynayarak farklı bir ahlaki hedefe ulaşmayı öneriyordu (Harvey, 2008).

Şekil 2.2 : Broadacre City-Şehir haritası ve yakın ilişki eskizleri (Url-2-3).

Jacobs'un izlediği strateji 'en sıradan manzaralara ve olaylara daha yakından bakmaktır. Böylece şehirlerin görünüşteki davranışlarının ne anlama geldiklerini ve bunların aralarındaki ilkesel bağların neler olduğunu anlayabileceğimizi söylemektedir.

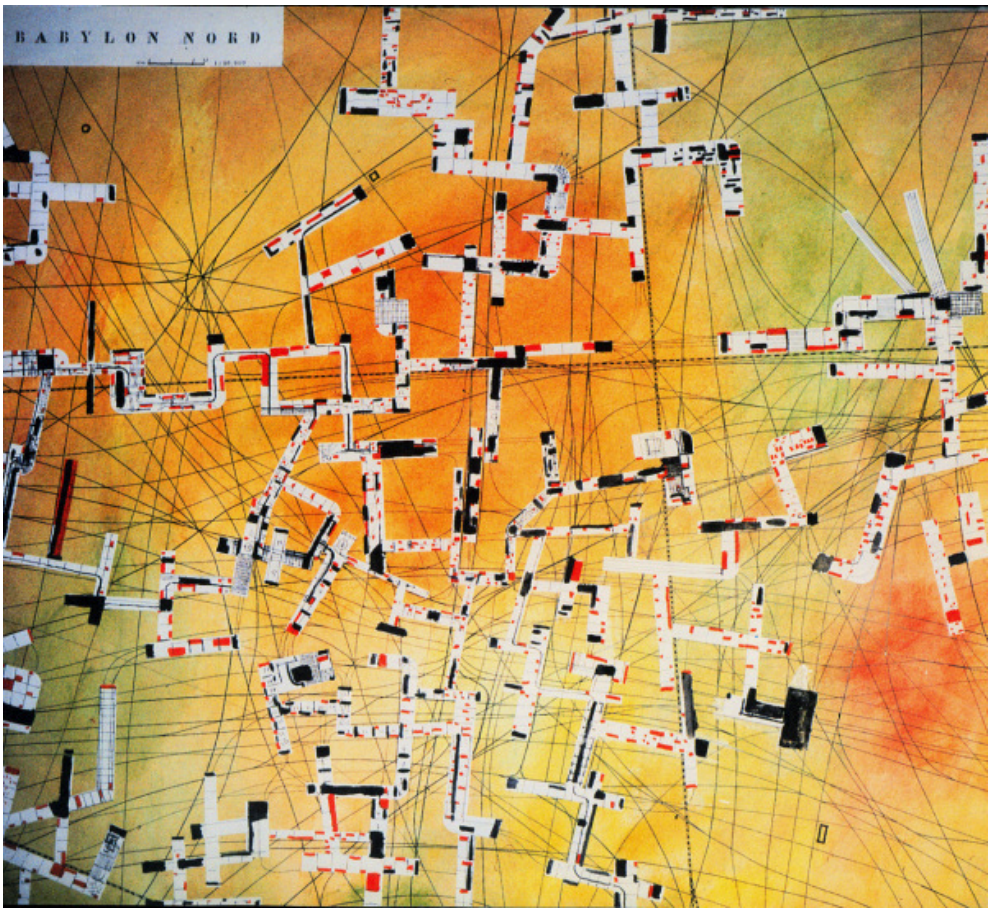
Jacobs aynı zamanda kent yaşantısında çeşitliliğin önemine dikkat çekmektedir. Tıpkı doğal bir ekosistemde olduğu gibi, kentte de hayat ve geçim imkanları ne kadar çeşitliyse hayat taşıma kapasitesi o kadar büyüktür. Jacobs'a göre kentler hem ekonomik hem toplumsal bakımdan sürekli olarak karşılıklı birbirini destekleyen kullanımların son derece grift ve sıkı dokunmuş bir çeşitliliğine ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle başarılı olabilecek bir şehir planlamasının bu grift ve sıkı dokunmuş ilişkileri 'kolaylaştırma ve besleme sanatı' olarak algılanması gerektiğini, kenti anlamaya çalışırken ayrı ayrı kullanımları değil, kullanımların birleşimlerini ya da karışımlarını incelemek ve anlamaya çalışmak gerektiğini savunmaktadır.

1960ların başında Constant'ın New Babylon projesi kent anlayışına farklı bir bakış getirmeyi amaçlıyordu. Hakim makine sevgisi ve endüstriyel gelişimin kent ve toplumsal biçimlenişlerde aktif rol oynamasının akabinde New Babylon kent ve gündelik hayata dair farklı bir söylem geliştirme çabasındaydı.

Constant bu proje ile sadece bir kent tahayyülünde bulunmamış, aynı zamanda yeni bir insan, yeni bir toplum hayali de kurmuştur. New Babylon, Constant'ın Paris'te çıktığı fleneur turları sonrasında yaşadığı deneyimlerden ve Alba'daki çingene yerleşimlerinden esinlenerek ortaya koyduğu yeni bir yaşam biçimidir (Bal, 2012). Constant'ın vurgusu kentlinin etkileriyle sürekli değişen bir kentin varolabileceği üzerinedir. Kentte yaşayanlar tarafından yaratıcılık, oyun ve arzularla her defasında

yeniden kurulan bir yaşantı ve kent hayal etmiştir. Tıpkı çingene yaşantısında olduğu gibi bireysel aidiyetlerin olmadığı, hareketli ve göçebe kentliler düşünmüştür.

Babylon haritasından da okunabileceği gibi, kentin nerede başladığı nerede sonlandığı belirsizdir, tanımsız bir sürecin izidir (Şekil 2.3). Harita en fazla belli bir anda elde edilen o anki görüntü olabilir. Nasıl başladığı, sonraki zamanlarda nasıl değişeceği, genişleyeceği, neler barındırabileceği belirsiz ve dinamik bir halde tahayyül edilmiştir.

Şekil 2.3 : New Babylon Haritası (Url-4).

Burada önemli nokta bireyin uyumak, yemek yemek, dinlenmek gibi doğal aktivitelerin, istenilen zamanda ve yerde gerçekleştirilebilecek olması üzerine

kurgulanan bir yaşantı vurgusudur. Diğer her şey çeşitli otomasyonlar aracılığıyla halledilmesi ve bireyin zamanının tamamen boşaltılması amaçlanmıştır.

Zeminde sürekliliğinin bozulmaması adına trafik akışı altta olacak şekilde kurgulanmış, hareketlli nesnelerle kurulan şehir, sonsuz konfigürasyonlu bir strüktür olarak zeminin üzerinde yükselmektedir (Şekil 2.4). Kentin hem fiziksel mekan hem de yaşantı anlamında sayısız alternatif ve çeşitliliğe ev sahipliği yapacağı düşünülmüştür.

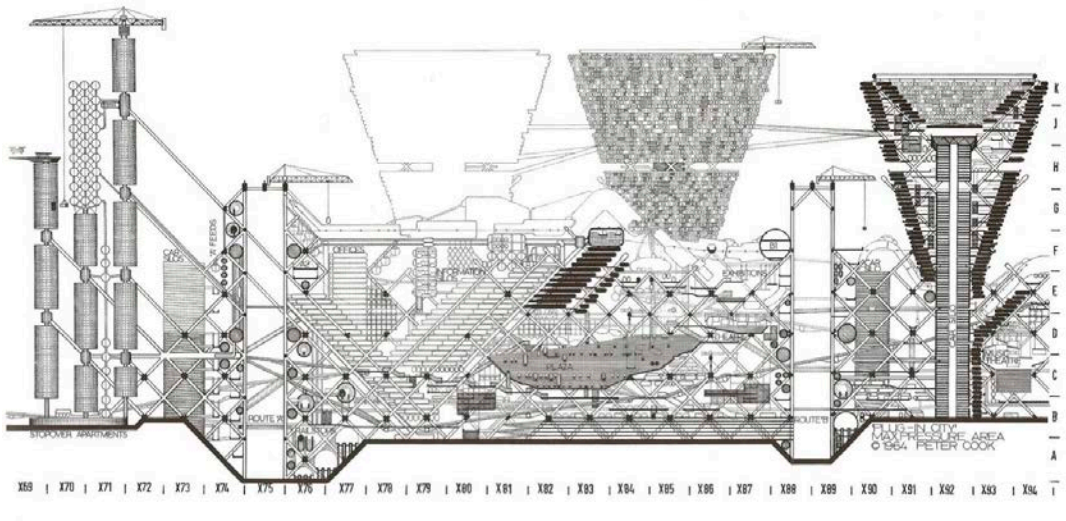

Şekil 2.4 : New Babylon-sınırları fiziksel olarak belirsiz, değişime açık kent(Url-5).

New Babylon pek çok radikal fikrin gelişmesinde tetikleyici rol oynamıştır. 1960 yıllarının başında kurulan Archigram da mimarlığın sosyal değişimde temel enstrüman olacağına inanıyordu. 1960 ve 1974 yılları arasında yeni bir kent anlayışına yönelik pek çok eskiz ve fikir ortaya koydular.

1963 yılında Londra'da gerçekleştirdikleri Yaşayan Şehir (Living City) sergisinde, yeni bir kent önerisi getirmektense mevcut kent hayatının canlılığına vurgu yapmayı amaçlıyorlardı. Yaşayan Şehir'in en belirgin mottosu, Corbusier'in aksine 'Eğer kentin barındırdığı canlılık devam ettirilemezse, kent planlamacıların ve mimarların elinde ölecekti. ' şeklindeydi.

Bir Archigram üyesi olan Peter Cook tarafından üretilen 'Plug-in City' projesi ise, konut, ulaşım ve diğer tüm kent donatılarının dev vinçler tarafından taşındığı bir mega strüktür fikriydi ve 'oluş halinde yapı' fikrine dikkat çekiyordu. Birimler bir modül olarak merkez kütleye eklemleniyorlardı. Devamlı dolaşıma ve harekete odaklanmış bu proje, birbiri içine girmiş kent fonksiyonları, bulanıklaşmış sınırları ve kolektif bir yaşam beklentisini içeren bir kent araştırmasıydı (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 : Peter Cook tarafından Plug-in City Çizimi (Özkuş, 2006).

Üretilen her kent düzeni ve hayal edilen süreçler her bir mekan için özsel olma özelliği taşımaktadır. Her kent kendi tarihsel süreci, nüfus, ekonomik etkenleri, fiziksel ve coğrafik donatıları ile beraber birbirine benzemeyen ekosistemler olarak varolmaktadırlar. Bir kent için üretilmiş bir planlamanın başka bir kentte işler olabileceğinin garantisini vermek zordur.

Ancak kentleri anlamak ve belki de kentleri kurtarmak için Jane Jacobs bazı düşünme alışkanlıkları önermektedir.

Bunlardan ilki süreçler üzerine düşünmektir. Verilen birkaç örnekte de dikkat edilebileceği gibi, kenti durmadan değişen bir ekosistem, bir organizma olarak kabul etmek sürece odaklanmak açısından önemlidir. İkinci olarak tümevarıma yönelik çalışmak, tikelden genele doğru akıl yürütmektir. Kentlere gerçekten uyan, tüm güçleri ve süreçleri tespit etmek, anlamak ve yapıcı bir şekilde kullanmak için tümevarımsal akıl yürütme de bir o kadar önemlidir (Jacobs, 2001). Ve son olarak Jacobs, büyük ve daha ortalama niceliklerin nasıl işlediğini görmek için çok küçük nicelikleri içeren ortalama dışı ipuçları aramayı önerir. Burada küçük nicelikleri içeren ortalama dışı ipuçlarından kasıt, çeşitlilik ve nicelikleri barındıran bir kente asıl canlılığını vereceği düşünülen yaşantı anlarıdır. Bir kentin sahip olduğu her

nicelik ya da nitelik düşük enerjili bir sistemde sadece varlığını sürdüren etmenler olarak yer alır. Ancak bunların enerjisi yüksek, etkileşime açık ve kuvvetli sistemler oluşturmaları bu 'ortalama dışı' anların varlığına bağlıdır.

Hayatın günlük, olağan ve beklenmedik akışını tahmin etmek, bu akışı belli bir sistem altına almaya ve belirli bir düzen altında tanımlamaya çalışmak bir tasarımcı için zordur (Gurallar, 2012). Bu beklenmedik potansiyelleri ve akışı dönüştürücü bir değişim için bir fırsat olarak görmek kenti keşfederken ve kent mekanlarını hayal ederken üzerinde durulacak bir yöntem olarak düşünülebilir.

Canlılığı artıracak yaşantı anlarını anlamak için, mikro ilişkilere bakmak, kentte yaşayanların davranışlarını ve çevrelerindeki yapılı düzenle nasıl ilişkiye girdiklerini ve kent mekanını nasıl manipüle ettiklerini incelemek gerekmektedir.

2.2 Aktif Kentli Tarafından Tanımlanan Kent Mekanı / Kent Yaşantısında Birey

Kent ve gökyüzü asla aynı kalmıyor. CALVINO

Doğadaki her şey akış halindedir. Durağan haller gördüğümüzü sandığımızda, aynı anda meydana gelen başlangıç ve sonuç süreçlerine şahit oluruz. Hiçbir şey durağan değildir. Şehirlerde de durum farklı olamaz. Bu yüzden doğa ya da şehir ekosistemlerini incelerken aynı türden bir düşünme süreçleri gereklidir (Jacobs, 2011). Net bir başlangıç ve bitiş anlarından bahsetmek zordur.

Kent sadece yolları, yapıları barındıran bir hacim ya da sınırları belli, tanımlı bir geometrik cisim olarak tanımlanamaz. Kentin bu akışkan ve tanımsız haline neden olan dinamiklere değinmek gerekmektedir.

Kent mekanlarının şekillenmesinde ve sürekliliğinde mekan kullanıcılarının fiziksel çevre ile ilişkileri, mekana yükledikleri anlamlar, mekanı nasıl kullandıkları ve kullanırken nasıl dönüşümlere neden oldukları, bu süreç içinde yöntem ve taktikleri önemli bir rol oynar.

İnsan eliyle var edilmiş, maddi kültürün bir parçası olan bugünün kenti, sosyal olarak üretilmiş bir oluştur, yazılı ve görsel temsil araçları üzerinden tartışılır ve kişilerin bireysel ve sosyal konumları üzerinden deneyimlenir (Borden, 2001).

Norberg-Schulz, kenti insanların bir araya geldiği bir "karşılaşma yeri" ve insanları saran, yakınlaştıran bir "mikrokosmos" olarak tanımlar. Kentte ne yapmak istediğimizi keşfedebilir, seçimimizi yapar ve kimliğimizi geliştiririz (Norberg- Schulz, 1980).

İnsanlık kendini daha az gelişmiş hayvanlardan ve ilkel insandan ayıran özelliği olan entellektüel yaşama ilk kez kent ortamında, yani kendi inşa etmiş olduğu dünyada kavuşmuştur. Zira kent ve kentsel ortam, insanın içinde bulunduğu dünyayı kendi arzuladığı şekle sokma çabasının en tutarlı ve genel anlamda en başarılı anını temsil eder. Ama insanın yarattığı dünya olan kent, bundan böyle yaşamaya mahkum olduğu dünyadır. Dolayımlı olarak ve üstlendiği işin doğasını tam anlamaksızın insan, şehri inşa ederken kendini de yeniden inşa etmiştir (Park, 1967).

Kent ve birey arasındaki etkileşim, öncelikle tekil olarak başlar. Insanın düşündükleriyle yaşadıkları zihninde biçimlenir ve kendisinin yaptıklarıyla ya da düşündükleriyle etki yaratabileceği alanların varlığını bilinçsizce arar (Köknar, 2001).

Etki edebileceği alanlarda bulunma ya da o alanları oluşturma ve inşa etme sürecinde, bireyin kentte nasıl varolduğu, nasıl ilişkiler içerisinde olduğu ve kent mekanının kentliye nasıl potansiyeller sunduğu etkilidir. Barthes'a göre 'Şehir sakinleriyle konuşur; biz içinde bulunduğumuz kenti konuşuruz. Bunu da orada yaşayarak, orada dolaşarak, ona bakarak yaparız.' (Erdönmez, 2005).

Bireyin kent yaşantısına müdahil olması, kent mekanını kendi eylemleri doğrultusunda kullanmasıyla başlar. Öncelikle gündelik yaşantısının rutin eylemleri ile; okula yürümek, işe gitmek için araç içinde bir yerden bir yere seyahat etmek, pazara-markete gitmek gibi gündelik ihtiyaçlardan doğan eylemler ya da boş zaman aktiviteleri üzerinden kent mekanıyla ilişki kurar.

Bireyin kentte varolma biçimlerini Gehl üç ayrı kategoride incelemiştir ve bunlar üzerinden kentte varolduğumuzu ve kenti deneyimlediğimizi söylemektedir (Gehl, 1987). Bunlar zorunlu aktiviteler, zorunlu olmayan aktiviteler ve sosyal aktivitelerdir.

Zorunlu olan aktiviteler, okula, işe gitmek gibi aktiviteler, zorunlu olmayan, isteğe bağlı aktiviteler ise kişinin kendi arzu ve istekleri doğrultusundaki mekanda ve zamanda gerçekleştirdiği eylemler, aktivitelerdir. Kentsel açık alanlarda bulunmak, yürüyüş yapmak, parkta oturmak gibi aktiviteler bu gruba dahildir.

Sosyal aktivitelerden kastedilen ise kentlinin bir mekanı diğer kentlilerle paylaşırken içinde bulunduğu tüm aktiviteleri içermektedir. Başkalarıyla kurulan iletişim, mekanın ortak kullanımı bu gruba dahildir.

Her ne kadar üç ayrı kategoriden bahsedilse de bu kategorileri keskin sınırlarla birbirinden ayırmak çok da mümkün değildir. Birbiriyle bağlantılı ilişkiler içerisindedirler. Özellikle isteğe bağlı aktivitelerde ve sosyal aktivitelerde bireyin

arzuları ve istekleri ön plana çıkar. Kentsel ortak mekanı kullanırken birey sosyalleşmekte ve farklı bireyler içerisinde yeni deneyimleri gözlemleyebilmekte ve yaşayabilmektedir. Kentlerin oluşumunda temel rol oynayan açık ve ortak kent mekanları her türlü sosyal sınıf ve kültürel grupların, farklı özellikteki insanların birarada olduğu ve etkileşim içerisinde bulunduğu mekanlardır. Dolayısıyla ortak kent mekanında karşılaşma süreleri ve çeşitliliği arttıkça, bireyin kentte varolma biçimleri de çeşitlilik gösterecektir.

Tanyeli (2013) kentin barındırdığı bu çeşitliliği şu şekilde anlatır:

"Bu çeşitlilik içerisinde kentsel mekanlar dünyayı kendimize ve başkalarına anlatma yollarımızı dönüştürürler ve kendimizi görme biçimlerimizi tanımlarlar; bedenlerimizi ve cinsiyetlerimizi görme yollarımızı tümel olarak dönüştürmek için gerekli altyapıyı sağlarlar ve bizi yaşamlarımızın her vechesine sıkıca bağlantılandırılmış yönlendirici fikirler ve zihinsel strüktürlerle donatırlar."

Burada gerekli altyapının varlığından bahsederken kent mekanının bireye sunduğu potansiyellerin altını çizmek gerekmektedir. Bu potansiyel, mekansal örgütlenmenin manipüle edilmeye ne kadar açık olduğu ile yakın ilişkidedir. Çünkü mekanda varolan potansiyel bireyin eylemleri doğrultusunda, mekanı manipüle etmesiyle ortaya çıkacaktır.

Birey kent içinde eylemleri, alışkanlıkları doğrultusunda keşfettiği mekanlarda varolmayı ister ve gündelik alışkanlıkları ile kentte kendi ölçeğine, eylemine uygun ölçeği bulur ve bu kent mekanının dönüştürülmesi için formüller geliştirir, onu manipüle etmeye çalışır. Bir nevi mevcut düzene muhalif olur. Dolayısıyla kentin ona sunduğu çeşitlilik ve ölçek farklılıkları arasında gözetim mekanizmaları tarafından ona ayrılan mekandan öte bireyin kendi keşfettigi yer onun meskeni olmaya adaydır. Birey kentle ilişkisini mesken edindiği yer üzerinden kuracak ve benzersiz yeni alanlar tanımladığı gibi, kendi varlığı ile başka eylemleri de tetikleyecektir.

Bir kentin hareketli öğeleri ve özelikle de kentte yaşayan insanlar ve faaliyetleri, sabit fiziksel kısımlar kadar önemlidir. Fiziksel donatılarla tanımlanan kentin yalnızca birer seyircisi olarak kalmaz, diğer katılımcılarla birlikte sahnede, gösterinin birer

parçası haline geliriz (Lynch, 2010). Gösterinin bir parçası olmak, olmayı istemek; insanın temel gereksinimlerinden biri olan dış dünya ile ilişki kurma arzusudan ileri gelir.

"Bizler; biyolojik yaşarlılığını dış dünya ile 'kültüralize' ederek yani dış dünya etkilerini koşullayarak ve onlarca koşullanarak kendisini geçirgen bir kozaya dönüştüren canlılarızdır." (Güvenç, 2015).

Birey kozasından çıktıktan sonra kentte ve toplum içerisinde bir kültür bakterisi gibi davranmaya devam eder. Aynı kültür örneğinde olduğu gibi uygun koşulların sağlanması ile beraber süt; peynir, yoğurt vb. başka bir ürüne dönüşür. Birey de uygun koşullarla birarada olduğunda içindeki potansiyeli dönüştürme, ortaya çıkarma gizil gücünü içinde barındırır.

Birey yaşadığı kentle, bulunduğu dış çevreyle bir etkileşime girer. Dış faktörlerin etkisi ile içinde barındırdığı değişim ve devinim potansiyeli ortaya çıkarak kendisini değiştirirken aynı zamanda çevresini de değiştirecektir. Kendisiyle birlikte çevresini de düzenleme ve dönüştürme kapasitesine sahip olan bireyi David Harvey (2008) 'arzulayan bir makina' olarak tarifler.

Dış çevreye müdahil olma ve düzenleme eylemlerinin temelinde insanın tahayyül ettiği yaşama ve yaşam mekanına karşı beslediği arzu vardır. Nasıl bir yaşantı arzulandığı ve bu arzulanan yaşantının nasıl bir mekana karşılık geldiği ancak birlikte cevaplanabilecek sorulardır. Robert Park, 'kent ve kentsel ortam, insanın içinde bulunduğu dünyayı kendi arzuladığı şekle sokma çabasının en başarılı anını temsil eder.' tespitinde bulunmuştur (Harvey, 2008).

Kent hakkında bu farklı ifadelerin ortak paydası kentin bünyesinde yaşayan kentlilerle etkileşim içerisinde olduğu, beraber sürekli bir değişim, dönüşüm içinde bulunduğudur. Kent, bitmiş bir resim değil, her birey ve yaşanan toplumsal olaylarla beraber tekrar tekrar çizilen bir resim gibidir. Kent büyür, ufalır, parçalanır, eklemlenir, değişir, iletişim kurar, dolar, bıkar, canlanır ve tekrar yapılanır. Kent mekanı ve yaşantısı da bu devingen ve değişken üretim içerisinde sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerin devamlılığına altyapı oluşturacak gizil potansiyeller barındırır. Birey kendi yaşantısı içinde bu potansiyelleri bilinçli ya da bilinçsiz, planlı ya da rastlantısal olarak keşfeder, eylemine dahil eder, mekanı dönüştürür ve kendinden bir iz bırakır. Mekanı kullanırken kişiselleştirmeye çalışır, böylece kent içindeki mevcudiyetini gerçek kılar. Ve bunu yaparken kullanacağı elemanlar kent mekanı ve yaşantısının ona sunduğu potansiyeller kadar kendi arzuları, hayalleri ve yaratıcılığıdır. Kent mekanı bireysel ve kolektif eylemlerin, imgelemlerin sonucu olarak ortaya çıkar.

Tam bu noktada ‘kentin aktörleri kim’ sorusuna değinmek gerekiyor. Uğur Tanyeli, aynı başlığı taşıyan makalesinde (Tanyeli, 2011) bu soruya ‘herkes, tüm özel ve tüzel kişilikler’ olarak cevap veriyor. Aktör olarak kentsel ‘oyun’a katılanları, yani,

kentin dönüşümünü etkileme yeteneğine sahip olanları sayıyorsak, aktör olmayan birini bulmak imkansız bile sayılabilir. Hepimiz, bazen hatta her zaman uzun vadede sonuçlarını kestiremesek de, daima bilinçle, amaçlayarak, hesaplayarak kentsel oyuna katılırız. Kuşkusuz, amaçlamayarak, bilmeyerek, hesaplamayarak da katıldığımız olur.

"Bu katılım sırasında tüm aktörler arası ilişkilerin diyalog ve çatışma zemini ortak kent mekanlarıdır. İstesek de istemesek de diğer aktörlerle yollarımız bir biçimde kesişir. Kentlilik, o karşılaşmaların toplamından, hatta kaotik bir koreografisinden başka bir şey değildir. Kenti vareden eden de bu karşılaşmalardır." (Tanyeli, 2011)

Bu karşılaşmalarla beraber, kent dinamik bir enerjidir. Bir okyanus gibi yüzey dalgaları oluşturma eğilimi kendi doğasında vardır. Kendiliğinden gelişen bu dalgalanmanın yanısıra bireyin bu okyanusa karışmasının, etkisinin sonuçlarını tek tek analiz etmek zordur (Şekil 2.6). Gündelik yaşantı içerisinde gerçekleştirilen eylemler çok katmanlı ve etkileşimlidir. Tıpkı kendiliğinden hareketli (dalgalı) dinamik bir denize bir damla daha düşmesi gibi. Her damla, her etki farklı bir harekete, tepkiye dönüşecektir. Mevcut dalgalanma etki yoluyla oluşan dalgalanmayla kesişecek ama nihayetinde tüm hareketler ortak bir dinamiklik içerisinde çözülecektir. Kentler dağıtıcı/yok edici yapılar olarak çözülürler. Yani bünyeyi zorlayan, bünyeye aykırı oluşumlar, bünyenin karmaşıklaşmasını ve güçlenerek yeniden üretimini sağlar. Bireyin kent mekanına ve yaşantısına müdahil olması da benzer bir dalgalanma yaratır.

Şekil 2.6 : Dinamik denizde yüzey dalgalanmaları.

3. KENT MEKANINDA YENİ DURUMLAR YARATMAK

Kentli kent mekanının olasılıkları çerçevesinde mekanı değiştirme ve dolayısıyla değişme sürecinin aktif aktörüdür. Bu rolün farkedilmesi ve uygun eylemler yoluyla kent mekanına müdahil olma durumlarının geliştirilmesi gerekir. Kentlinin içindeki gizil güç ve kent mekanının barındırdığı potansiyellerin ortak birleşimi nitelikli bir kent mekanının oluşturacaktır.

3.1 Kent Mekanında Olasılıkların Keşfi

Kent içinden akan olayların ve yaşamların bıraktığı görünür-görünmez izlerle aktörü biz olacağımız potansiyelleri içinde saklı tutar. Kent için üretilmiş kısıtlayıcı ve ayrıştırıcı mekansal ve yaşantısal planlamalara karşı geliştirilen arayışlar olmuştur.

Benzer bir arayış ekseninde, yaklaşık olarak 1957 yılında kurulan Sitüasyonist Enternasyoneller (SI) grubu kentte ve kent yaşantısında varolan bu potansiyellerin keşfiyle ilgilenmiş, rutin ve kapitalist kent hayatının çizdiği hareket tarzlarında saptırmalar (détournement) yaratarak toplumsal değişimin mümkün olduğuna inanmışlardır. Ve bu keşifleri gerçekleştirecek kentliler ise kentte bağımsız sürüklenme (dérive) yöntemi ile kent mekanına aktif dahil olacakları olasılıkları keşfetmeye ve uygun eylemler yoluyla kent mekanını ve gündelik yaşantıyı değiştirmenin fırsatını yakalamış olacaklardır.

Sitüasyonistler, heyecan verici tek eylemin gündelik hayatı farklı bir zemin üstünde yeniden yaratacak olan ‘durumlar’ inşa etmek olduğuna değinmişlerdi. Gündelik hayatı yaratıcılığın her gün, her an içinde yer aldığı sanatsal bir etkinlik olarak yeniden kurmayı düşlemişlerdir.

Kentin, kapitalist çalışma örgütlenmesince dayatılan zaman harcama şablonuna uygun, sıkıcı bir yaşam sürdürmeye yönelik baskılarını bireyin temel etkinliği haline getireceği sürekli yaratıcılık eylemiyle aşılabileceğini vurguluyorlardı. Ana felsefeleri, kendileri tarafından ‘üniter bir çevrenin ve olayların bir oyunun kolektif örgütü tarafından somut ve kasıtlı bir şekilde inşa edilen bir hayat anı’ olarak tanımlanan durumların yaratılmasıydı (Bodson, Brown, Debord, Knabb, Matthews, 2008).

‘Yeni durumlar yaratılması, hayatın anlık ambiyanslarının somut bir şekilde inşa edilmesi ve onların daha üstün bir tutkusal niteliğe dönüştürülmesidir. Sürekli olarak

etkileşim içerisinde olan iki bileşenin karmaşık unsurlarına dayalı sistematik bir müdahale geliştirmemiz gerekir; hayatın maddi çevresi ve ona yol açan ve onu radikal bir şekilde değiştiren hareket tarzları.' (Bodson, Brown, Debord, Knabb, Matthews, 2008).

Sitüasyonistlerin ortaya attığı durum kavramı ile Lefebvre'nin değindiği 'an' kavramı birbirine yakın düşmektedir. Lefebvre ile yapılan bir röportajda 'Sitüasyonistler'in durumlar inşa etme teorisinin sizin 'anlar' teorinizle doğrudan bir ilişkisi var mıydı?' sorusuna; 'Evet, bu bizim anlayışımızın temeliydi. Tartışmalarımızda bana söyledikleri aşağı yukarı şuydu: 'sizin anlar dediklerinize biz durumlar diyoruz; fakat biz bunu daha ileri götürüyoruz. Siz 'anlar' olarak tarihin akışında meydana gelen her şeyi kabul ediyorsunuz (sevgi, şiir, düşünce). Biz yeni anlar yaratmak istiyoruz.' şeklinde cevap vermiştir (Sönmez, O. N., 2004).

Sitüasyonistlerin anlar yaratmak anlayışı kent mekanında aktif olarak yer almayı gerektiriyordu. Kentte bulunan, sadece onu gözlemleyen kentlinin yerini daha katılımcı, gündelik eylemleri aracılığıyla kent mekanına müdahil olan bir kentli tarifleniyordu.

'En temel Sitüasyonist uygulamalardan biri, çeşitli ortamlar arasındaki hızlı bir geçiş tekniği olan, dérive'dır (sürüklenme). Dérivelar oyunbaz-yapıcı bir tavır ve psikocoğrafik etkilerin farkındalığını içerir ve dolayısıyla klasik yolculuk ya da gezinti kavramlarından epey farklıdır. Bir dérive'da bir veya daha fazla insan belli bir süre boyunca ilişkilerini, çalışmalarını, boş zaman aktivitelerini, tüm olağan hareket ve eylem güdülerini bırakırlar ve kendilerini bölgenin çekiciliğine ve orada vardıkları karşılaşmalara bırakırlar.' (Bodson, Brown, Debord, Knabb, Matthews, 2008).

Bu gezintiler ve karşılaşma durumlarının devamında Sitüasyonist Enternasyonel grubunun amacı, 'uçucu anların kararlı bir biçimde düzenlenerek çeşitlenmesi yoluyla tutkulu bir bolluğa 'dolaysız katılım'dır (Matthews, Knabb, Debord, Bodson, Brown, 2008). Burada 'dolaysız katılım'ın altı çizilmelidir. Çünkü gündelik hayattaki durumların inşası ve her kentlinin dolaysız erişimi ve katılımı sonrasında toplumsal değişim ve kentle kentlinin etkileşiminden bahsedilebilir.

1958 yılında Sitüasyonist Enternasyonel grubuna katılan Constant bir yazısında 'Makine ve kitlesel üretim bu güne dek görülmemiş yaratım olanakları sunmaktadır, bu olanakları cüretli bir hayal gücünün emrine koymayı başaranlar yarının yaratıcıları olacaktır. Baskı ve şartlandırma için kullanılan bütün teknikler tersine çevrilecek oyun ve yaratıcılığa yönelik olarak kullanılacaktır.' diyerek gerçek bir sanatsal özgürlüğe nasıl ulaşılabileceğini ifade etmiştir. Bu kentte, kentlinin bireysel

özgürlük alanlarını nasıl oluşturabileceği yönündeki yöntemler için ipucu içeren bir ifadedir. Mevcut yaşantısal ve mekansal örgütlenmelerin olanakları arzulanan yaşantı doğrultusunda esnetilmeye ve değiştirilerek yeni durumların yaratılmasına çabalanmalıdır. Baskı ya da şartlandırılmaya çalışılan mekansal deneyimler ve yaşantı biçimlerine karşı kullanılan teknikleri tersine çevirmesi gereken ve olanakları kendi lehine çevirmesi gereken kişi bireyin kendisidir.

Yaratılacak yeni durumlarla beraber değişim vurgusunu sık sık yapan Sitüasyonist Enternasyonel grubu, hayatın ve toplumun en özgürleştirici değişimini istediklerini vurgularken, böyle bir değişimin uygun eylemler yoluyla mümkün olacağının altını çiziyorlardı. Ve bunun gerçekleşmesinin öncelikli yolunun mekan aracılığıyla olacağını vurguluyorlardı. Kent mekanının tekrar ele geçirilmesinin, mekanda ve kent yaşantısı içerisinde aktif olarak yer alarak mekanın kentliye mal edilmesinin, tekrar ait kılınmasının mümkün olacağına değiniyorlardı.

Sitüasyonistlerin kenti ele geçirmek ve aktif olarak kent mekanında bulunmak düşüncelerinden bahsederken bunlar için ürettikleri yöntemleri de incelemek gerekir. Kentli gündellik hayatının belirleyici zamansal eylemlerini (iş-okul-boş zaman) kentte gerçekleştirirken ya da hareket noktaları arasında seyahat ederken, yolda zaman geçirirken, sadece geçip gitme değil, bulunma-katılma-değiştirme-değişme ilişkilerini yaşayabileceği sürüklenme (dérive) teorisinden bahsederler. Sitüasyonistler kenti dönüştürürken kendilerinin dönüşecekleri bu sürüklenme yöntemi ile, kent mekanında amaçsız dolanan, kenti gözlemleyen gezgin kentli (flaneur) ifadelerine yeni bir boyut kazandırırlar.

Sitüasyonistlerin altını çizdiği bir diğer yöntem saptırma (détournement) yöntemidir. 1958 yılında 'International Situationist'in ilk sayısında şu şekilde tanımlanmıştır:

'Daha önce kullanılan estetik öğelerin çalınıp değiştirilmesinin kısaltılmış biçimi. Geçmişteki ve bugünkü sanat üretiminin, daha üstün bir ortam yaratmak üzere iç içe geçirilmesi. Bu anlamda sitüasyonist resim ya da müzikten bahsedilemez, ancak bunların sitüasyonist kullanımlarından söz edilebilir.' (Bodson, Brown, Debord, Knabb, Matthews, 2008).

Yöntemin açıklamasında sanat alanında bir üretim vurgulanmış olsa da, varolan anlam ve yapma biçimlerinin, farklı kullanımlarla yeni bir üretim biçimi ve ürün tanımlamayı vurgulaması önemlidir.

Saptırma (détournement) yönteminin besbelli çifte anlamdan, eski ve yeni anlamların bir arada var olmalarıyla koşulların çoğunun zenginleşmesinden

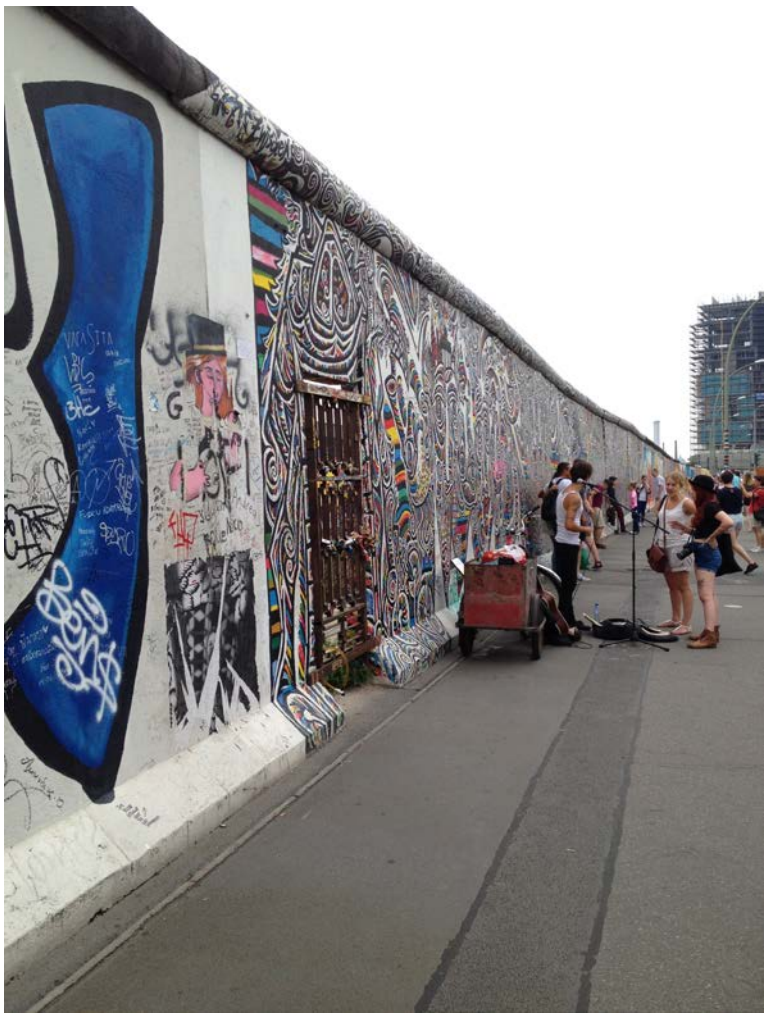
kaynaklanan kendine özgü bir gücü vardır. Hem kullanılması çok kolay olduğu için hem de bitmek tükenmek bilmeyen yeniden kullanım potansiyelinden dolayı çok pratiktir (Bodson, Brown, Debord, Knabb, Matthews, 2008).

Berlin Duvarı da benzer bir kullanım saptırmaya maruz kalmıştır. 1967 yılında şehri ikiye bölen, farklı yönetim, ekonomik sistemleri ayrıştıran, fiziksel ve anlamsal olarak keskin bir sınır tanımlayan bir duvar olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.1). Ancak duvarın kullanım bağlamı sapmaya uğramış, zamanla grafiti çalışmalarının zemini olmuştur. Şehir sakinlerinin söylemlerini ve isteklerini dışa vurduğu yazıların yazıldığı ya da resimlerin yapıldığı bir yüzeye dönüşmüştür. 1989 yılında yıkıldıktan sonra da duvarın bazı kısımları grafiti sanatçılarının çalışmaları için yıkılmadan şehirde sergilenmektedir. Varlığıyla eski anlamını bugüne taşıyan ancak yeni anlamıyla kentin gündelik yaşantısına ve kentlinin hafızasına yerleşen ve turistler için ilgi çekici bir duvara dönüşmüştür (Şekil 3.2).

Duvarın kent içindeki yeni hali o kadar kabullenilmiştir ki, belli zaman aralıklarıyla, çeşitli grafiti festivalleri düzenlenmekte duvar hem turistik hem de sanatsal bir eyleme araç olarak dahil edilmektedir.

Şekil 3.1 : Berlin Duvarı-1967 (Url-6).

Şekil 3.2 : Berlin Duvarı – 2014 (T. Şahin arşivi).

Kent için, kentlinin eylem ve yaşantı biçimiyle yeniden tanımlanan kent mekanı kavramında da saptırma (détournement) yöntemine benzer bir durum vardır. Bu durum mevcudun varolan potansiyellerinin farklı kullanımları ve bundan ötürü gelişen yeni durumların ve potansiyellerin ortaya çıkmasıdır. Mekanın mevcut bağlamından koparılması ve mevcut kullanım şekline bir alternatif getirilmesi kullanım saptırmaya (détournement) örnek teşkil eder.

Kendilerini serbest koşucu (freerunners) olarak isimlendirilen insanlar tam anlamıyla kent mekanlarının farklı bir kullanımını gerçekleştirmektedirler (Şekil 3.3). Mekanın fiziksel donatılarını serbest koşu eylemine dahil etmektedirler. Karşılaşılan bir duvar engel olmaktan öte üzerinden takla atılabilecek bir elemana dönüşüp, merdivenler, korkuluklar çeşitli hareketler için altlık oluşturmaktadır. Tamamen varolan mekanın alternatifleri serbest koşu eylemi içerisinde yeniden keşfedilir, işlevi değiştirilir ve yeniden bir anlam yüklenir.

Şekil 3.3 : Kent mekanında serbest koşucular (freerunners) (Url-7).

Mekanın statik fiziksel elemaları varlığını sürdürürken serbest koşucuların bir anlığına orada olması, mekanın eyleme dahil edilmesi dinamik bir enerji yaratır. Mekan insan hareketleriyle beraber her gün yeniden yapılanır. Bu düşünce ve kentlinin kenti etkilediği ve etkilendiği düşüncesi Lefebvre'nin 'mekanın toplumsal üretimi-temsil mekan' fikriyle paralellik oluşturur.

Lefebvre ve sitüasyonist yaklaşımın birbirine yakın görüşü, mekana sadece işlevsel olarak yaklaşmamaları mekanın kullanımları, alışkanlıklar, örgütlenmeler çerçevesinde bakmalarıdır.

Lefebvre'nin mekanın toplumsal üretimi-temsil mekan kavramlarına gelmeden önce mekanın üretimi kavramını anlamaya çalışmak gerekir.

Lefebvre, mekanın işgal edenlerden önce de varolduğu gerçeği varken, mekanı üretmek ne anlama gelir, diye sorar. Mekanın anlamlarının, mekansal pratiklerin yeniden üretimi olarak düşünülmesi gerektiğini vurgular. Mekan kavramı tek başına düşünülemez (Lefebvre, 2014). Her toplumun mekanıyla karşılıklı bir ilişkisi vardır.

' (toplumsal) mekan, (toplumsal) bir üründür. Uygun bir toplumsal mekan yaratmak (üretmek) ve bu mekanın içinde de yaratıcı toplumun hem kendini hem de toplumsal mekanı temsil ederek şekil bulması, bir günde gerçekleşecek şey değildir. Bu bir süreçtir.' (Lefebvre, 2014).

Toplumun kendi mekanını üretmesi, mekansal pratikleri çerçevesinde gerçekleşecektir. Lefebvre, mekanı üçlü ilişkiler üzerinden tanımlamaya çalışır; mekansal pratik, mekan temsili ve temsili mekan.

Mekansal pratik, gündelik gerçeklik ile kentsel gerçekliği (zaman kullanımı ile çalışma yerlerini, özel yaşam ve boş vakit yerlerini birbirine bağlayan güzergah ve ağlar) algılanan mekanın içinde sıkı sıkıya birleştirir.

Mekan temsilleri (yani tasarlanmış mekanlar), bilginlerin planlamacıların, şehircilerin, parçalayan ve düzenleyen teknotratların, yaşananı ve algılananı tasarlananla özdeşleştiren, bilimselliğe yakın kimi sanatçıların mekanı olarak tanımlanır. Bu, bir toplumun içindeki egemen mekandır.

Temsil mekanları, yani mekana eşlik eden imgeler ve semboller aracılığıyla yaşanan mekan, yani oturanların, kullananların mekanları, aynı zamanda kimi saatçıların ve belki de o mekanı tarif edenlerin ve sadece tarif ettiğine inananların –yazarlar, filozoflar- mekanlarıdır (Lefebvre, 2014).

Lefebvre bu üçlü terimi, algılanan-tasarlanan-yaşanan mekan terimleri ile bağdaştırmıştır. Mekansal pratiğin, mekan temsillerinin ve temsil mekanlarının mekan üretimine, niteliklerine ve özelliklerine göre, toplumlara-üretim tarzlarına göre, dönemlere göre farklı şekilde müdahale ettikleri söylenebilir. Bu üç moment - algılanan, tasarlanan, yaşanan- arasındaki ilişkiler asla basit ya da istikrarlı değildir (Lefebvre, 2014).

Bu istikrarsız düzen içerisinde mekan tekrar tekrar üretilen, akışkan, değişken bir sistemdir. Harvey (2008), kaostan düzen yaratmak biyolojik sistemlerin hayati bir niteliğidir der. Sadece kendinde değil, çevresinde de düzen yaratma kapasitesine sahip birey, kendisini üreten, sürdüren ve çözen süreçlerle aktif ve dönüştürücü bir ilişki içerisindedir.

Bireyin kendini üreten süreçle girdiği ilişkinin bir yerlerinde, kurduğu kurumsal dünya ve yapılara kök salmış olmadığını, bunlar tarafından kısıtlanmadığını tahayyül edememek gibi bir nokta da vardır. Ancak hayal gücü, bireysel özgürlük alanlarını oluşturmak yönündeki arzu ile beraber olasılıkların keşfi ve alternatif kullanımlar bireyin kendi özgürlük alanlarını oluşturmasında ve mekanı yeniden kurgulamasında anahtar durumlardır. Kent mekanı aktif kullanıcılar tarafından tekrar tekrar üretilen bir sistemdir.

2001 yılında Lozano Hemmer'in Rotterdam Schouwburg Meydanı'nda yapmış olduğu ' Body Movies' işi, tam olarak kentliyi aktif katılıma ve alternatif kullanımları keşfetmeye davet eden bir çalışmadır (Şekil 3.4).

Meydan, çeşitli tiyatro merkezlerinin, kafelerin yoğun bulunduğu bir noktada konumlanmaktadır. Meydana genişçe bir cephesi olan bir bina çalışmanın ekipmanı olarak kullanılır. 3 farklı şehirden toplanan insan portreleri binanın cephesine projeksiyon yardımıyla yansıtılır. O esnada oradan geçmekte olan kişiler ise gölgeleriyle bu görüntünün, dolayısıyla gösterinin spontane bir şekilde parçası olurlar.

Şekil 3.4 : Meydan ve bina cephesinin kullanımı (Url-8).

Meydanda bulunan ve bu interaktif gösteriyi farkeden kişilerin gölgelerle oynamaya başladıkları görülüyor. Işık kaynağına yakın ve uzak durarak yakalanan büyüklük farklarıyla, beden ve ışığın etkileri, gölge oyunları yakalanmaya çalışılıyor (Şekil 3.5).

Tüm meydandaki hareketler ekrana yansırken kentli hem oyuncu hem de seyirci haline dönüşüyor (Şekil 3.6). Meydan alternatif bir kullanıma sahne olurken, kentli kendi katılımı ve bu kendiliğinden gelişen, alternatif kullanım ile mekanı yeniden kurgulamış oluyor.Bir sanatçı tarafından, kent mekanına bırakılan bu iş tamamen kentlinin katılımı üzerinden kendini varedebilecek bir çalışmadır. Kentliye mevcut alışkanlık, kullanım ve örgütlenmeleri değiştirebileceği bir alternatif sunulmuştur.

Şekil 3.5 : Bireyin yarattığı gölge oyunları (Url-8).

Şekil 3.6 : Kentlinin interaktif oyuna katılması (Url-8).

3.2 Kent Mekanında Taktik ve Strateji Kavramları

De Certeau (2008), 'Gündelik Hayatın Keşfi' isimli araştırmasında gündelik hayatı biçimlendiren, birbiriyle ilişki içerisinde olan iki etmenden bahseder. Bunlar 'strateji'ler ve 'taktik'lerdir.

Stratejiden kasıt, bir istek öznesi ile bir erk öznesinin belli bir çevreyle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. Strateji uygulaması, her şeyden önce bellirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Taktikten kasıt ise, tam aksine, ne bir aidiyet üzerinden ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan bir hesaplamadır. Taktikler, ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızarlar (De Certeau, 2008).

Stratejiler, gündelik hayatı ve kent mekanını şekillendirmeye çalışan siyasi ya da ekonomik erklerin aracıdır. Mülkiyet alanlarına ihtiyaç duyarlar ve bu alanlar üzerinden yaptıkları planları gerçekleştirmeye çalışmakta ve bu planların zamana karşı sürekliliğini sağlamak amaçlı kontrol mekanizmaları geliştirmektedirler.

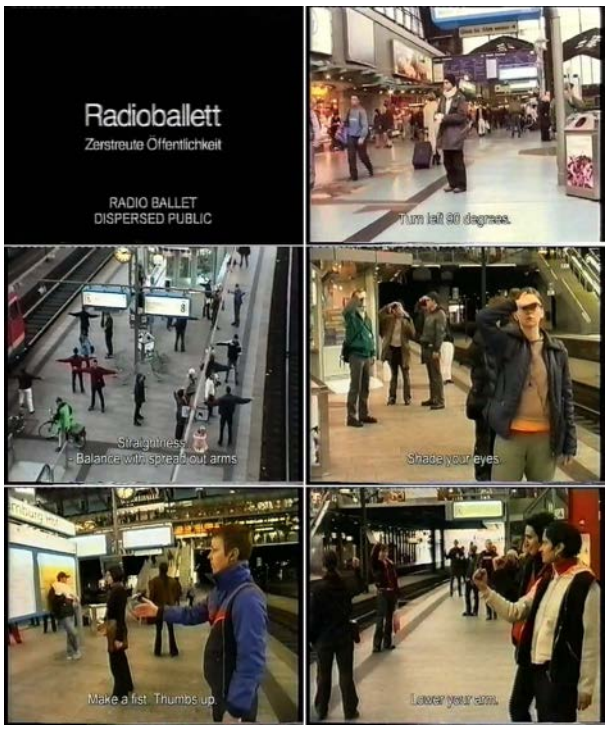
Taktikler ise, bu belirlenmiş stratejiler içerisinde kentli tarafından gerçekleştirilir. Taktik herhangi bir mekan üzerinde aidiyet kurmaya çalışmaz, stratejiler arasında kullanabileceği olasılıkları yakalamanın ve bunları kendi eylemine dahil edebilmenin

peşindedir. Mekanın olasılıklarıyla oynamak ve bunları 'fırsat'a çevirmek durumundadır.

Stratejiler ve bellirli erkler tarafından tanımlanmış, sınırlanmış mekansal örüntüler içerisinde kentlinin bu sınırlamaların dışına çıkacağı araç kendi yaratacağı taktiklerdir. İşte bu taktikler, kentlinin bu sınırlamalardan kurtuluş yoludur. Stratejilerin tanımladığı eylemin durumlaştığı yerlerin aksine taktikler; olayların durumsuz mekansallığından ileri gelen dinamik varoluş şeklini stratejilere karşı kullanabilirler.

De Certeau'nun (2008) dediği gibi bu sınırlamalar içerisinde bireye kalan bunlarla oynamak, bunlara oyun çevirmek, bilgisayar ağıyla donanmış ve elektroteknik donanımla sarılmış megakentte eskinin avcılarının ve sokak gezginlerinin sanatını yeniden keşfetmektir.

2003 yılında Almanya Leipzing merkezli yayın yapan bir radyo istasyonu, bir yayınlarında duyurdukları buluşma tarihi ve yeriyle beraber bir kamusal alan performansı için dinleyicileri davet ettiler. Leipzing tren garında buluşan dinleyicilere, mobil radyolar verildi ve tren garının çeşitli yerlerine dağılarak radyodan onlara verilen hareket talimatlarını yerine getirmeleri istendi. Dinleyiciler için spontane bir kamusal alan deneyimine dönüşen performans, tesadüfen o an, orada bulunan ama konudan haberdar olmayan yolcular için de farklı bir kaşılaşma anı yaratmış oldu (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 : Radio Balet-Leipzing Tren Garı 2003 (Url-9).

Mekan (tren garı) içerdiği programın dışında, bağlamından koparılarak, rutin insan eylemlerinin dışına çıkarak kullanılmaktadır. Kentli kendi eylemlerinin ve empoze edilen davranış biçimlerinin dışına çıkarak farklı bir bulunma hali sergilemektedir. Bu deney ile beraber kamusal alanda alışılagelmiş, kuşku uyandıracak ya da yasaklanmış eylemler aracılığıyla mekan deneyimi incelenmek istenmiştir.

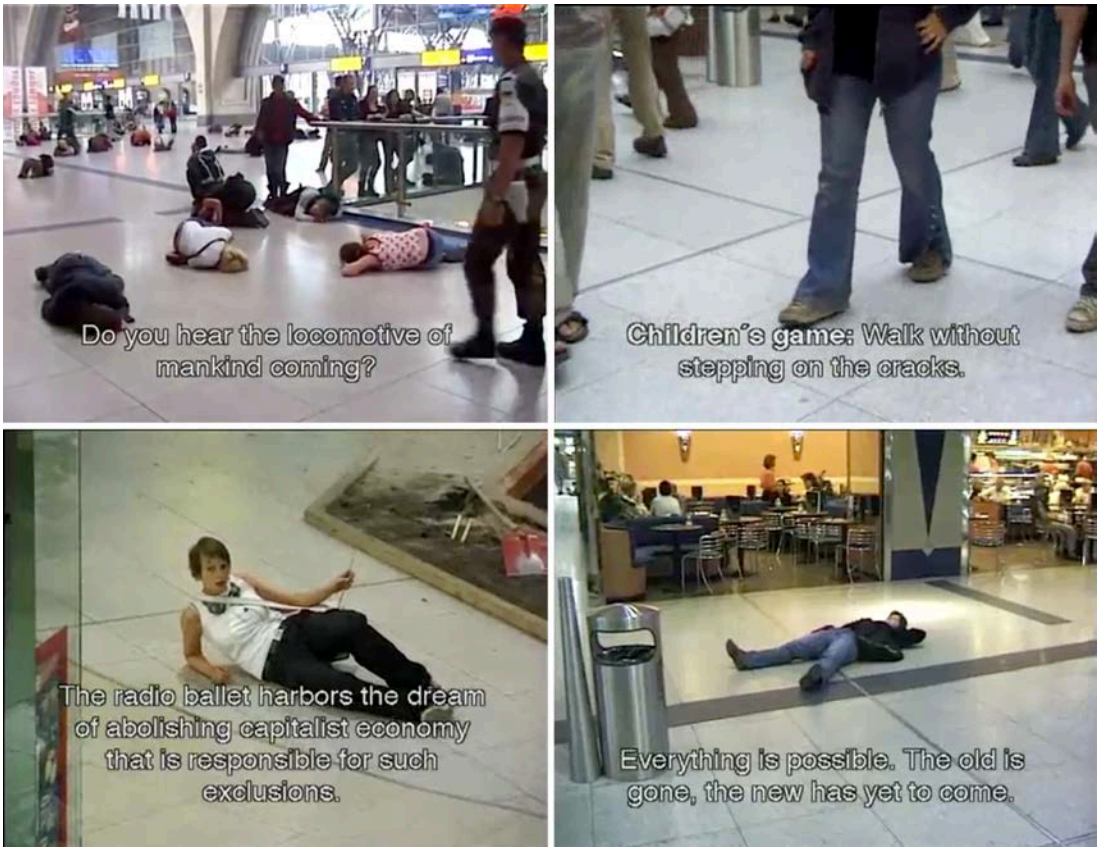
Yazılı olmayan ancak bir kuralmış gibi uyulan eylemlerin farkedilmesi ve karşı eylemlerle mekanda bulunma durumlarına farklılıklar getirilmektedir. Örneğin tren garında bulunan mağaza camlarına kimse dokunmaz. Kurulan ilişki sadece görseldir. Vitrine yakından bakılmak istendiğinde bile belli bir mesafe korunarak yaklaşılır. Radyodan gelen talimatlar ile katılımcıların vitrin camlarına dokunmaları ve iletişime geçmek için vitrin camlarına kapı çalar gibi vurmaları istenmektedir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 : Kişi ve mağaza vitriniyle ilişkisinin denendiği sahne (Url-10).

Tren garı gibi ortak kent mekanlarında bulunan gözetim mekanizmalarının, sadece mekanın kontrolünü yapmakla kalmayıp aynı zamanda bireyin hareketlerini de sınırladıklarına dikkat çekilmektedir. Tren garında yere oturabilirsiniz ancak dolaşım hattının tam ortasında yere uzandığınızda güvenlik görevlileri olay yerine gelerek kontrol etme görevlerini gerine getirmek, mekandaki mevcudiyetlerini hatırlatmak isterler. Yapılan performans ile mekanın ve mekandaki kontrol mekanizmalarının sınırları da denenir (Şekil 3.9).

Yine de asıl amaç eskinin oyunlarının hatırlatılması ve aslında her şeyin mümkün olduğuna dikkat çekilmek istenmesi.

Şekil 3.9 : Radyodan gelen talimatları yapan katılımcılar (Url-11).

Kent mekanında farklı eylemleri denemek, alışılagelmiş durumlara alternatif yaratabilmek için bazen bir tetikleyici, kışkırtıcı bir durum gerekebilmektedir. Peter Sharp, kendini 'social artist' olarak tanımlayan bir sanatçıdır. Performanslarını alışılagelmiş, rutin kent yaşantısına gönderme yaparak, yaşantı monotonluğunu kırmak ve insanları yeni şeyler denemek için kışkırtmak üzerine kuruyor.

2014 yılında Avustralya, Perth şehrinde, bir plaza avlusunda bulunan süs havuzunda bir dans performansı gerçekleştirdi. Performans esnasında çekilen videoda yerden fışkıran sular ile oynayan birkaç çocuk görünüyorken,

Peter Sharp da onlara katılarak suların içinde dans etmeye başlıyor (Şekil 3.10). Önce kendi dans ederek normların dışına çıkan sanatçı performansını belli bir noktada durdurarak herkesi dans etmeye çağırıyor. Genellikle her performansında bir motto ile yola çıkan sanatçının bu gösterideki mottosu 'Fredom is a state of mind-Özgürlük zihnin bir durumudur' şeklindedir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Plaza avlusunda Peter Sharp performansı (Url-12).

Sanatçının kendisini izleyenleri de davet etmesiyle dans performansına başkalarının da katıldığını görüyoruz, tek kişi başlayan eylem kolektif bir dans performansına dönüşüyor. Peter Sharp'ın kent mekanında başlattığı alternatif kullanım, plazanın diğer kullanıcıları için de kendiliğinden gelişen bir çağrı ve alternatif kullanım yaratmış oluyor.

Sanatçının metroda dans etmeye başlamak, sokakta çeşitli oyunlar oynayarak sokaktan geçenleri oyuna dahil etmeye çalışmak, sokakta meditasyon yapmak ve yine herkesi bir an duraksamaya, bir mola vermeye davet etmek gibi başka performansları da bulunuyor (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 : Peter Sharp performansları (Url-12).

3.3 Kentli ve Siyasi Erk İlişkisinin Yarattığı Durumlar

Kent, aynı zamanda siyasi erkin, iktidarın ve gücünün simgesi olarak etkilemeye, değiştirmeye çalıştığı mekandır. Siyasi erk, iktidarının ve gücünün simgesi olarak kent mekanını seçer ve onu siyasal tutkular çerçevesinde dönüştürme yoluna gider. Bu dönüşüm her zaman kentli lehine, kentlinin özgürlük alanlarını pekiştirecek doğrultuda olmayabilir. Bu yüzden kentli aynı zamanda siyasi erkin kent mekanındaki kısıtlayıcı uygulamalarıyla da karşılaşabilir.

Siyasi erk ve kapital sermaye kenti kâr elde edeceği bir araç olarak görür. Lefebvre, kapitalizmin 20. yy'da sadece ve sadece uzam işgal ederek ve uzam üreterek ayakta kalabileceğini söylüyordu (Harvey, 2008). Bu tespitin bugün için hala geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

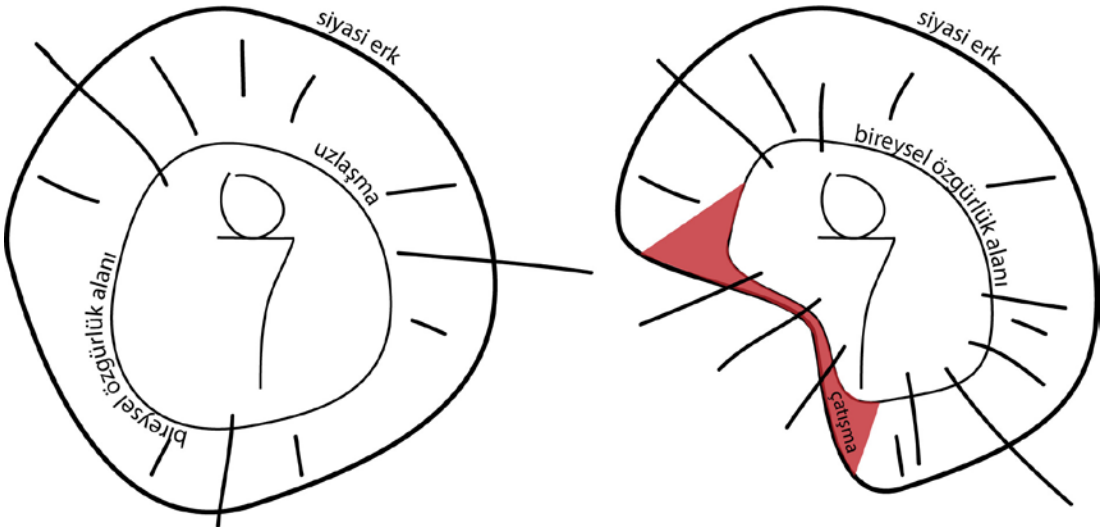
Aslında benzer bir uzam işgal etme eylemi birey için de geçerlidir. Kentli kendi özgürlük alanlarını kendi üretebildiği ölçüde kente müdahil olabilir.

Tabi ki bu müdahil olma eylemleri ve yaratıcı serbestlik siyasi erk ve kısıtlayıcı yönetim şekilleriyle kopmaz bir bağa sahiptir. Harvey'nin (2008) değindiği gibi kent içinde kurallar koyar ama bu kuralları ihlal etme dürtüleri taşırız. Özgürleşmeyi hem kural koyma hem de bu kuralları belli oranda ihlal etme koşullarının yaratılması olarak tanımlayabiliriz.

Kent içinde kentli tasarlanmış durumlarla, etrafında çizilen sınırlarla bir çatışmaya girer. Kısıtlamalar, sınırlar ve arzular arasındaki çatışmalar kentliye yaratıcı olabileceği fırsatlar yaratır. Bu karşılaşmadan uzlaşma, eklenme ya da çatışma, manipüle etme, değiştirme gibi sonuçlar çıkabilir.

Birey ve siyasi erk arasındaki en büyük çatışma sebebi kent mekanına yüklenen anlam ve arzulanan yaşantıda ortak paydada buluşamamaları olabilir. Ya da bir diğer sebep kentsel yönetimlerin bireyin özgürlük alanlarına yaptığı aşırı müdahaleci ve kısıtlayıcı politikalardır (Şekil 3.12). Bireyin özgürlük alanına müdahale edilmediği, birey mekansal ve yaşantısal anlamda sıkıştırılmadığı zaman mekansal bir uzlaşma sağlanmıştır denilebilir. Ancak siyasi erkin, kişisel alana baskısı çatışma ve mekansal bir sıkışma yaratacaktır.

Lefebvre, siyasi erkin gündelik hayatın düşmanı olduğunu söylemiştir. Çünkü egemenliğin soyut mekanını kent mekanı üzerinde gerçekleştirmeye çalışan siyasi erk, kendiliğinden oluşan komün ve toplumsal ilişkileri reddetme yoluna gidecektir (Harvey, 2008).

Şekil 3.12 : Birey ve siyasi erk arasındaki uzlaşma ve çatışma grafiği.

Birey odaklı olmayan yönetim politikaları toplumun insani ve doğal özünü imha etmeye başladığında birey kaçınılmaz olarak yeni yollar arar ve yöntemler geliştirmeye çalışır. Çatışma bu noktada başlar ve unutulmamalıdır ki uzlaşmaya giden yol da çatışmadan geçer. Tüm bunların oluşabileceği potansiyel ise bireyin kentte farklı bireyler, olaylar, durumlar, fiziksel ölçeklerle karşılaşmasında, rutin ve birbirinin tekrarı olmayan bir karşılaşma çeşitliliğinde gizlidir.

Sokak müzisyenleri her zaman kent mekanının alternatif kullanımına verilecek iyi örneklerden biridir. Beyoğlu'nun en eski sokak topluluklarından Siyasiyabend, sokağın müzik için en özgür platformlardan biri olduğu için sokakta müzik yapmaya başladıklarını söylüyor. Ancak Beyoğlu Belediyesinin 2011 yılında sokakta müzik yapmak için izin alınmasını şart koştuğu uygulamadan sonra, uygulamayı protesto etmek amaçlı 'Gürültülü Orkestra' adıyla bir mikro-direnç hareketi gerçekleştirdiler.

Siyasiyabend üyeleri yaptıkları eylemi şöyle özetliyorlar: 'Gürültülü Orkestra'nın amblemi baget tutan bir el. Müzik yapmak için bir çift baget yeter. Hatta olmasa da olur, ellerimiz var, sesimiz var. Siz de katılın.' (Yılmaz, 2011).

Eylem Beyoğlu, İstiklal Caddesinde Siyasiyabend üyeleri tarafından kurgulanıyor (Şekil 3.13). Amaç yine sokakta müzik yapmak ve sokaktakileri bu eyleme dahil etmek. Şarkının sözleri 'Kimin Bu Sokaklar?' sorusuna cevap oluşturcak nitelikte, sokakların bize ait olduğunu vurguluyor. Sahne kurulup, insanlar toplanmaya başladıktan sonra, şarkıya tüm dinleyicilerinde dahil edilmesine çalışılıyor ve mikro ölçekte başlayan eylem kolektif bir eyleme evriliyor.

Grubun önce sahnelerini hazırladıkları sırada merakla bekleyen ya da müzik yapmaya başladıktan sonra sokaktan geçerken durup dinlemeye, katılmaya ve şarkıya eşlik etmeye başlayan bir kalabalığın biriktiği gözlemleniyor. Sokak kullanıcısı spontane karşılaştığı bu müzikli eylemin bir parçası oluyor.

Bu tam da eylemin ulaşmasını istedikleri durum. Sokakta özgürce müzik yapmak üzerine yola çıkan mikro-direnç hareketi kentlinin katılımıyla amacını gerçekleştirmiş oluyor.

Şekil 3.13 : Siyasiyabend - Gürültülü Orkestra Eylemi (Url-13).

Benzer bir durum, 10 eylül 2013 tarihinden itibaren saat 22.00'dan sonra alkollü içecek satışının yapılmasının yasaklanmasının ardından yaşandı. İçki ruhsatı olan satış yerlerinde bile 6487 sayılı yasa ile satış yasaklanmış oldu.

Ancak bu kısıtlamaya yönelik alternatif yöntem, bir tekel bayisi sahibinden geldi. İstanbul, Beşiktaş semtinde yer alan bir tekel bayisi, akşam saat 22.00'dan önce düzenlediği sokak partisi ve müzik yayınıyla yasağa karşı bir taktik geliştirdi. Bu mikro-direnç hareketinin adını tekel sahibi 'yasağa karşı serin duruş: last two hours-tekelist' olarak koydu.

Yasağın başladığı saat 22.00'dan 2 saat önce başlayan ve sosyal medya aracılığıyla duyurulan sokak partisiyle, onlarca kişi tekel bayisinin bulunduğu sokakta buluşmaya ve zaman geçirmeye başladı (Şekil 3.14). Bir mekana sahip çıkmanın başlıca yöntemi o mekanı boş bırakmamaktan geçer teorisini yeniden hatırlamakta fayda var. Kentli hem sokağa sahip çıkarken hem de yapılan kısıtlamaya karşı bir taktik geliştirmiş oldu.

Şekil 3.14 : 'last two hours-tekelist' partisinin olduğu sokak görüntüsü (Url-14).

Ekonomik bir ihtiyaçtan doğan ancak diğer yandan da kent, kentli ve kent yaşantısını ciddi anlamda ilgilendiren bir alternatif kullanım üretilmiş oldu.

Kent mekanları bünyesinde barındırdığı farklıların dışavurum yerleri ve mücadele zeminleridir. Oluşun içinde, fakat zamanın akışına karşı (varolmakla ilgili) her türlü tanımlı biçim –ister fizikselden, isterse de zihinsel ya da toplumsaldan kaynaklansın- mücadele ederek yerleşmeye, varlık bulmaya çalışır (Lefebvre, 2014). Mikro-direnç hareketleri de mücadele ederek, mücadele zemini olarak sokağı kullanarak varlık bulmaya çalışırlar.

4. KENT MEKANINDA MİKRO ÖZGÜRLÜK ALANLARI

Kent içindeki insan hereketleri ve varoluş şekilleri incelendiğinde doğal bir ekosistemdeki herhangi bir canlıyla benzer özellikleri olduğu farkedilir. Yeryüzündeki başka bir tür gibi biz de yaşadığımız çevreyi idame etmeye ve yeniden üreterek uygun hale getirmeye çalışmaktayız.

Harvey'in (2008) de değindiği gibi, dünyayı başkalaştırıyor ve bunu yaparken kendi faaliyetimiz ve emeğimiz aracılığıyla kendimizi de değiştiriyoruz. Bu değiştirme eyleminde diğer türler gibi, kendi türümüze özgü yeti ve güçleri kullanıyoruz. Dünyayı ve dolayısıyla kendimizi başka hallere sokma yetilerimizden ve böyle bir süreçte kendi hayal gücümüzü nasıl kullanabileceğimizden bahsetmek, kendimizi bir tür olarak anlamanın, içinde yaşadığımız dünyayla olan ilişkilerimizde özgül yetilerimizi ve Marx'ın bahsettiği gibi 'uyuklayan güçler'imizi anlamanın bir yolu olarak düşünülmelidir (Harvey, 2008). Kent mekanında varolmak ve aktif bir kentli olarak mekansal örüntünün bir parçası olmak için hangi uyuklayan güçlerimizi uyandırmamız gerektiğini keşfetmeliyiz.

De Certeau da 'Gündelik Hayatın Keşfi' kitabında, insanlarda olduğundan hiç kuşkulanmadığı saklı gizil kaynaklardan bahseder. Kentli üzerindeki tasarlanmış durumların yarattığı baskının ardında bir mikro-direnç hareketi görür. Bu mikro-direnç hareketleri de kendi aralarında mikro özgürlükler oluştururlar ve bu mikro özgürlük alanları bahsedilen saklı gizli kaynakları harekete geçirir (Certeau, M. D., 2009).

De Certeau kentin kullanımımıza sunulmuş şeklinin ne kadar kısıtlayıcı ve yönlendirici olduğunu ve bunu kırmak için yapılan herhangi bir hareketin aslında bir direniş şekli olduğunu söyler. Gündelik rutinlerimiz içerisinde gerçekleştirdiğimiz eylemler, bilinçsiz olarak kullandığımız küçük taktikler ile bu kısıtlayıcı ve yönlendirici durumlara karşı yeni bir durum yaratırız. Kısıtlayıcı durumların Rollo May'in teorisinden yola çıkarak karşıt bir durumun tetikleyicisi olabileceğini söyleyebiliriz. May, yaratıcılığın kendisinin sınırlar gerektirdiğini, çünkü yaratıcı edimin insanı sınırlayan şeyle birlikte ve ona karşı ortaya çıkacağını söyler (May, 1987).

Kentte yeni eylemlerin keşfedilmesiyle, kentin sunduğu hareket olasılıkları da artmaya ve kent yeni olasılıklarla dolu bir alana dönüşmeye başlar. Karşılaşılan engellerin, kısıtlayıcı durumların özgürleştirici olasılıklarını keşfetmek kentliye kalmaktadır.

Gündelik hayatın bütünlüğünün kritiği ve daimi bir yeniden yaratımı tüm insanlar tarafından doğal bir eylemeye dönüşmeden önce, mevcut baskı koşullarını ortadan kaldırmak için bu koşullar içerisinde gerçekleşmelidir. (Matthews, Knabb, Debord, Bodson, Brown, 2008). İşte bu yüzdendir ki, kentli varolan potansiyellerinin, gizli kalmış güçlerinin kışkırtmaları altında mikro direnç hareketleri geliştirerek mikro özgürlük alanlarının arayışına girer ve bu süreçte kent mekanının ona sunduğu gizli olasılıkları keşfetmeye başlar.

Kentli her zaman tasarımcı ya da siyasi erk tarafından kendine ayrılan alanlarda varolmaz. Kent içinde eylemleri, alışkanlıkları doğrultusunda keşfettiği mekanlarda varolmayı ister. Gündelik alışkanlıklarının doğrultusunda kentte kendine ve eylemine uygun ölçeği bulur ve bu kent mekanının dönüştürülmesi için formüller geliştirir.

Kent hayatının en önemli özelliklerinden biri, kentlinin rastlantısal ve istemsiz olarak karşılacağı durumlar ve özgürleşebileceği potansiyelleri bünyesinde barındırmasıdır. Kentin bireye sunduğu çeşitlilik ve ölçek farklılıkları arasında gözetim mekanizmaları tarafından ona ayrılan, tanımlı ya da planlı mekanlardan öte bireyin kendi keşfettigi yer onun meskeni olmaya adaydır. Birey kentle ilişkisini mesken edindiği yer üzerinden kuracak ve benzersiz yeni alanlar tanımladığı gibi, kendi varlığı ve eylemleri ile başka eylemleri de tetikleyecektir. Bu çeşitliliği ve potansiyeli bünyesinde barındıran kent insanları özgürleştirecek ve yeni yönler belirlemelerini sağlayacaktır.

David Harvey 'Umut Mekanları' (2008) kitabında insan eyleminin stratejik seçeneklerini sıralar:

1. Varolmak için mücadele ve rekabet etmek.

2. Çevresel nişlere uygunluk sağlama ve çeşitlenme.

3. İttifak, işbirliği ve karşılıklı yardım.

4. Çevresel dönüşümler.

5. Uzamsal tertipler.

6. Zamansal tertipler.

Kent, bu seçenekler arasındaki çatışma, çelişki ve gerilimleri barındıran bir zemin gibi davranır. Bu çatışma, çelişki ve gerillimler, statejik seçeneklerle beraber alternatif yaşam alanları inşa etmek açısından da bir dizi olasılık sunar. Bu karşılaşma ve çatışmalara karşı kentlinin aktif ya da pasif mücadeleleri kent mekanlarını yeniden tanımlayacak, hem zihinsel hem maddi anlamda yeniden inşa edecektir. Bazen mücadeleden hariç sadece kent mekanını terketmemek, orada bulunmak, kent mekanını kullanmak bile mekanın yeniden inşası için tetikleyici güçtedir.

Kültürdeki en yerinde devrimci deneyler, bireyleri kendi hayatlarında devrim yapmak için kapasitelerini kullanmaya yönlendirmeye çalışır. Böylece durum onu inşa edenler tarafından yaşanmak üzere tasarlanır (Matthews, Knabb, Debord, Bodson, Brown, 2008).

Sınırlar ve durumlar içerisinde bireye kalan yeni olasılıkları keşfederek kendi mikro direnç ve özgürlük alanlarını oluşturmaktır.

Mikro özgürlük alanları kent yaşantısı içinde bir anda parlayıp ortaya çıkıveren, sonra kayboluveren, belki sonra tekrar fırlayıveren, bir görünüp bir kabolan anlık durumlar olabilir. Ya da zamanla birlikte mekana yerleşen, sürekli haller kazanan durumlar olabilirler, aidiyet tanımlamaya başlarlar. De certeau (2008) aidiyetin, mekanın zamana karşı zaferi olduğunu söyler. Benzer şekilde Mumford'un da belirttiği gibi, doğal mekanı dönüştürmek ve inşa etmek yaratılmış çevrenin ve sosyal formların katmanlarıdır; bunların tümü kentsel çevreyi oluşturur. Bu sebeple kent sosyal ve mekansal bir olgudur ve görülebilir zamansal bir boyuta sahiptir ve zamanın bir ürünüdür (Erdönmez, 2005).

4.1 Mikro Özgürlük Alanları Envanteri

Araştırma kent mekanında kentlinin karşılaştığı kısıtlamalara yönelik oluşturduğu mikro özgürlük alanları, mekanda keşfettiği olasılıklar ve potansiyelleri kullanarak ürettiği alternatif mikro mekanlar, tanımladığı yeni durumlar ve yaşantı anlarını inceleyerek devam edecektir.

Kentin makro dinamik enerjisini anlamak için bünyesindeki mikro özgürlük alanlarını anlamaya çalışarak devam edilecektir. Bu bağlamda Ankara ve İstanbul şehirlerinden toplanan örneklerle bir envanter oluşturulmuştur. Yöntem olarak kent mekanında bizzat kaşılaşılan, gözlemlenen durumlara yer verildiği gibi benzer durumların araştırılması yoluyla ulaşılan örnekler de bulunmaktadır.

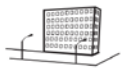
Örneklerin envanter katmanları yoluyla incelenmesinin ardından her örnek tek tek ele alınacaktır. Envanter, yedi katman içermektedir. Bu katmanlar mikro özgürlük alanının kullandığı kent mekanı, nasıl bir alternatif kullanım (kullanım saptırma) ortaya koyduğu, bunu yaparken hangi eylemi kullandığı, aktörlerin kimler olduğu, eylemin anlık ya da sürekli olup olmadığı ve eylemin gerçekleştirme biçiminin planlı ya da kendiliğinden gelişmesi şeklindedir.

Ele alınan durumların mekansal ve yaşantısal özelliklerinin incelenmesi, bireyin mekanı nasıl kullandığını ve nasıl dönüştürdüğünü tariflemek amaçlı, taşıdığı potansiyeller ile birlikte bu kullanımların ve mekanlarının detaylı anlatımını içermektedir.

Çizelge 4.1 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 1.

	kent mekanı	kullanım saptırma	eylem	aktörler	eylemin gerçekleştirilme zamanı	eylemin gerçekleştirilme biçimi	konum
4.1.1 'Sarı Yumruk' Grafiti 	bina yüzeyleri/ dükkan kepenkleri 	tuval - boyama yüzeyi	grafiti 	grafiti sanatçıları	belirsiz	kendiliğinden	galata ve çevresi istanbul
4.1.2 Sokakta Dijital Grafiti 	mağaza vitrini 	tuval - boyama yüzeyi - reklam	dijital grafiti 	anonim-herkes	mart 2010 içerisinde 1 gün	planlı	istiklal caddesi istanbul
4.1.3 Sokakta Sinema 	bina yüzeyleri - kent elemanları 	film perdesi - gösterim ekipmanı	film gösterimi - seyretme 	'her duvar bir perdedir' proje grubu - izleyiciler	haziran 2011 içerisinde 1 gün	planlı	istiklal caddesi ve çevresi istanbul
4.1.4 Bina Cephesinde Oyun 	meydan - bina cephesi 	ekran - oyun aracı	oyun - eğlence 	organizasyon ekibi - izleyen herkes	ağustost 2010 içerisinde 1 gün	planlı	galatasaray meydanı istanbul
4.1.5 Parkta Tiyatro 	park - bina cephesi 	ekran - sahne	tiyatro oyunu 	istanbul tiyatro festivali sanatçılar - izleyiciler	mayıs 1997 içerisinde 1 gün	planlı	cihangir parkı istanbul
4.1.6 Sokak Yüzeyi- Reklam Panosu 	bina cephesi 	reklam panosu	duyuru yapmak - etkinlik takip etmek 	herhangi biri	herhangi bir zaman	kendiliğinden	herhangi bir yer

Çizelge 4.2 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 2.

	kent mekanı	kullanım saptırma	eylem	aktörler	eylemin gerçekleştirilme zamanı	eylemin gerçekleştirilme biçimi	konum
4.1.7 Kent Elemanı-Vitrin 	yaya korkuluğu 	mağaza vitrin	informel alışveriş 	seyyar satıcı	değişken	kendiliğinden	karaköy istanbul
4.1.7 Kent Elemanı-Vitrin 	sokak - heykel 	mağaza vitrin	informal alışveriş 	seyyar satıcı	değişken	kendiliğinden	kızılay ankara
4.1.8 Sokakta Sanat-Küf Project 	sokak - kaldırım 	enstalasyon aracı-mekanı	enstalasyon 	Küf Project - bağımsız sanat topluluğu	2010 yılı içerisinde 1 gün	planlı	gop ankara
4.1.8 Sokakta Sanat-Küf Project 	sokak - trafik işareti 	enstalasyon aracı-mekanı	enstalasyon 	Küf Project - bağımsız sanat topluluğu	2010 - belirsiz yapıldıktan sonra ne kadar kaldığı gözlemlenememiştir	planlı	tunalı ankara
4.1.8 Sokakta Sanat-Küf Project 	sokak - trafik işareti 	enstalasyon aracı-mekanı	enstalasyon 	Küf Project - bağımsız sanat topluluğu	2010 yılı içerisinde 1 gün	planlı	tunalı ankara
4.1.9 Sokakta Sanat-Avareler 	sokak reklam panosu 	enstalasyon aracı-mekanı	enstalasyon eylem-sergi 	Avareler - bağımsız sanat topluluğu	2010 - belirsiz yapıldıktan sonra ne kadar kaldığı gözlemlenememiştir	planlı	kentin çeşitli yerleri ankara

Çizelge 4.3 : Mikro Özgürlük Alanları Envanteri 3.

	kent mekanı	kullanım saptırma	eylem	aktörler	eylemin gerçekleştirilme zamanı	eylemin gerçekleştirilme biçimi	konum
4.1.9 Sokakta Sanat-Avareler 	sokak - herhangi bir yer 	enstalasyon aracı-mekanı	enstalasyon 	Avareler - bağımsız sanat topluluğu	2010 - belirsiz yapıldıktan sonra ne kadar kaldığı gözlemlenememiştir	kendiliğinden	kentin çeşitli yerleri ankara
4.1.10 Sokakta Müzik 	sokak 	sahne	müzik 	bağımsız performans sanatçıları	değişken - mevsimsel	kendiliğinden	kentin çeşitli yerleri
4.1.11 Köprüde/Kıyıda Balık 	yaya -araç köprüsü 	balık tutma alanı- buluşma vakit geçirme noktası	balık tutmak - sosyal alan 	balıkçılar - herkes	değişken - mevsimsel	kendiliğinden	galata köprüsü istanbul
4.1.12 Meydanda Kaykay 	meydan 	kaykay - park	kaykay - paten 	kaykaycılar- paten sporcuları- izleyiciler	değişken - mevsimsel	kendiliğinden	beşiktaş meydanı istanbul
4.1.13 Kentte Serbest Koşu-Parkur 	metro girişi 	antreman - oyun alanı	serbest koşu-parkur 	parkur sporcuları	değişken - mevsimsel	kendiliğinden	gayrettepe istanbul
4.1.14 Heykel-Sokak Kürsüsü 	meydan 	açık halk kürsüsü - sokak meclisi	eylem - protesto 	anonim - herkes	2009 yılı içerisinde cumartesileri	planlı	kadıköy istanbul

4.1.1 'Sarı yumruk' grafiti

Şekil 4.1 : Tünel-Karaköy hattı üzerinde 'sarı yumruk' grafitileri (Url-15).

Kapital sistem içerisinde sokaklar ve yüzeyleri genellikle kamusal ifadeden öte şirketlere ait reklam afişlerinin, siyasi erkin söylemlerine yer verilen ekranların yeridir. Ancak aynı zamanda kentli de siyasi erke cevap vermek, sesini duyurmak için sokağı kullanır. Sokak her zaman için kentlinin isteklerini, söylemlerini dışa vurmak için kullandığı bir mekan olmuştur.

Kentsel bir eylem ve kent mekanının alternatif kullanımı, deneyimlenmesi olarak yorumlayabileceğimiz sokak sanatının çıkış noktası da benzer şekilde mevcut düzene muhalif olmaktır. Aynı zamanda halkın temsilcisidir ve bu temsiliyette grafiti, stencil, yapıştırma, yerleştirme gibi yöntemleri kullanır. Sokak sanatçılarının yöntemi onlara izin verilen alanda var olmak değildir, aksine kent mekanını yeniden tasarlamak, kendi eylemlerin mekanı haline getirmek üzerine hareket ederler.

Sitüasyonist Enternasyonel bakış açısına göre, mimarlık ve tasarım, dünyanın sterilizasyonunu önermişti ve her türlü kendiliğinden oluşu ve oyunculuğu tehdit ediyordu. Bu eleştirel yaklaşımdan yola çıkarak, sokak sanatçılarının da bu sterilize kent mekanı ve yaşantısına karşı bir eleştiri olarak oluştuğunu ve kenti bir iletişim aracına dönüştürdüklerini söyleyebiliriz. Sokak sanatçıları kent mekanını kolektif eylemleri için bir tuvale dönüştürmektedirler (Tanglay, 2005).

Grafiti sanatçıları da sanatlarını yansıtabilmek, mevcut sisteme muhalif olabilmek için sokak yüzeylerini tercih ederler. İstanbul sokaklarına çizilen sarı yumruk grafitileri de benzer bir örnektir. Tünel'den Karaköy'e inilen hat üzerinde pek çok mağazanın kepenginde ya da çeşitli yerlerdeki duvarlar, bina yüzeylerinde bu sarı yumruklarla karşılaşılabilir (Şekil 4.1).

Sanatçınınn hangi an hangi yere işlerini yapmaya karar verdiğini kestirmek oldukça zordur. Zaman ve mekan belki önceden kararlaştırılmış olabilir, ancak eylemin illegal olma özelliğinden dolayı da tamamen anlık, kendiliğinden gelişecek bir durum ve eylem anı yaratmaktadır.

Örneğin Tünel-Karaköy yolu üzerinde, eylem gece dükkanlar kapatıldıktan sonra, güvenlik önlemi olarak indirilen kepenkleri kullanarak kendini var ediyor. Eylemin aktörünün, benzer figürler yapmış olduğundan yola çıkılarak Alman grafiti sanatçısı Kripoe olduğu düşünülüyor. Ancak grafiti eylemi; aktörü, yapanı en belirsiz eylemlerden biridir. Figürlerin başlangıcı bazen tek bir sanatçıya ait olsa da takrarlarının yapılmasıyla ismi bilinmeyen pek çok kişi de bu eyleme ortak oluyor olabilir.

Figürlerin özelliği hepsinin sarı renkte ve sıkılı bir sol el olması. Bazen farklı figürler de bu sarı yumruklara eşlik ediyor. Gece görebildiğimiz bu grafitiler sabah dükkanların açılmasıyla gözden kaboluyor (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 : Grafitilerin görünür-görünmez hali (T. Şahin Arşivi-2011).

Kripoe kendi sanat işlerini, "Bir şeyi kendi yolumuzla ifade etmek için geri alabileceğiniz bir alan bulmalısınız. Hayatta izlemeniz gereken çok fazla kural ve klavuz var. Grafiti onlardan kaçmak için güzel bir yol." diyerek ifade ederken, aslında bir bireyin kendi özgürlük alanını yaratmaya çalışmasını ve bunu diğer kentlilerle paylaşmayı tercih etmesine gönderme yapmış oluyor.

4.1.2 Sokakta dijital grafiti

Dijital grafiti örneği, İstiklal Caddesi üzerinde yer alan bir mağaza vitrinine yerleştirilmiş bir uygulamadır (Şekil 4.3). Grafiti ekranı, bir markanın reklam politikası olarak planlanmış ve vitrine yerleştirilmiş olsa da sokaktan o anda geçmek üzere olan kentli için spontane bir karşılaşma anı yaratıyor. Herkesin grafitiyi deneme, belki normalde cesaret edemeyeceği bir eylemi bir an için kent mekanında gerçekleştirme fırsatı sunuyor. İllegal bir eylemi legal hale getirmiş oluyor.

2011 yılı mart ayında kısa süreli yapılan bu uygulama, reklam içeriğinin yanısıra vitrini sadece seyirlik olma durumundan saptırarak, grafiti eylemi aracılığıyla kullanılması ile özel mülk-kamusal kullanım arasında bir geçiş imkanı yaratıyor.

Şekil 4.3 : Mağaza vitrininde dijital grafiti kullanımı (T. Şahin Arşivi-2011).

4.1.3 Sokakta sinema - 'Her Duvar Bir Perdedir'

'Her Duvar Bir Perdedir', 2011 yılında Documentarist Film Festivali kapsamında İstanbul'da gerçekleşmiştir. Hamburglu bir grubun seyyar projeksiyon, jeneratör ve dizüstü bilgisayar kullanarak, kentin daha önceden seçilmiş bir bölgesinde binaların duvalarına film yansıtarak gerçekleştirdikleri 'sokakta sinema' eylemidir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 : 'Her Duvar Bir Perdedir' (Url-16).

Kent mekanında yer alan, boş bir duvarı bulunan binalar seçilmiş ve gösterim için gerekli hazırlıklar grup tarafından yapılarak kentte farklı bir kullanım yaratılmış ve kentlinin kullanımına sunulmuştur. Gösterim için gerekli düzeneğin kurulması, yerleştirilmesi için etraftaki trafo, bahçe duvarı gibi mekansal elemanlar kullanılmıştır. Festival programından ya da sosyal medyadan haberdar olarak eyleme katılanların yanısıra o an oradan geçmekte olan ya da sese ve görüntüye yönelerek spontane olarak bu planlı eyleme dahil olan kullanıcılar da eylemin aktörleri haline gelmişlerdir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : 'Her Duvar Bir Perdedir' (Url-16).

4.1.4 Bina cephesinde oyun

İstiklal caddesi üzerinde bulunan Galatasaray Meydanı, cadde üzerindeki yoğun yaya akışı için bir kırılma noktası, kalabalığın yoğunlaştığı ve fiziksel olarak anlık bir genişlemeye uğradığı bir noktadır. Taksim Meydanı ve Tüneli bağlayan İstiklal Caddesi'nin göbeğinde, bir orta durak noktası, buluşma yeri ve bir nirengi noktası olarak varlık bulan bir kent meydanıdır.

Galatasaray Meydan'ında bulunan YKY binasının cephesi dijital bir oyun için kullanılmıştır (Şekil 4.6). Bina cephesinin fiziksel özelliklerine göre tasarlanan oyun, cepheye yansıtılarak meydandan izlenebilir ve katılınabilinir bir şekilde düşünülmüştür. Her kişinin kendi cep telefonu ile katılabileceği ya da herkesin izleyebileceği bir oyundur.

Oyun esnasında meydan görüntüsüne bakıldığında (şekil 4.6), kimin oyuncu kimin o anda oradan geçmekte olan bir yaya ya da orayı mesken edinmiş bir sokak satıcısı olduğu tam kestirilememektedir. Bu tam da tüm çeşitliliği içinde barındıran, aktörü, kullanıcısı net bir şekilde tanımlanamasa da kent yaşantısında farklılık yaratan, hafızalara alınan bir anın görüntüsüdür. Oyunu oynayan, orada bekleyen, izleyen, bakan-bakmayan herkes bu oyun deneyimi ile spontane olarak bu anın ve kent mekanının alternatif kullanımının bir parçası olmuş durumdadırlar. Oyunun cephe üzerinden yeniden düzenlenmesi, organizasyonun gerçekleşmesi planlanmış olsa da anlık katılımlarla beraber planlanamayacak etkiler oluşturan bir mekan kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.6 : Oyunun cepheye yansıtıldığı sırada meydan görüntüsü (Url-17).

4.1.5 Parkta tiyatro

9. İstanbul Tiyatro Festivali için oyunlaştırılmış olan 'Everest My Lord-Roman 3 Perde' isimli oyun için de Cihangir'de bulunan bir park ve parka cephesi olan bir bina seçilmiştir. Oyunu sahneye koyan Naz Erayda kentin merkezinde oyunun farklı bir biçimde soluk almasını istediklerini söylemiştir. Parka bakan biri restore edilmiş, bir diğeri ise terkedilmiş iki binanın cephesi sahne olarak kullanılmıştır (Şekil 4.7)

Binanın cephesine görüntü yansıtılmasından başka, binaların pencerelerine yerleştirilen mankenler ve yansıtılan ışık ile parkta duran mankenlerin gölgelerinin cepheye yansıtılmasıyla beraber binalar oyun kurgusuna dahil edilmiş oluyor. Kent mekanları, ışıkla ve oyunla farklı bir kullanıma ve görüntüye bürünüyor (Şekil 4.8).

Şekil 4.7 : Cepheye yansıtılan oyundan görüntü (Url-18).

Şekil 4.8 : Mekan-ışık-oyun kurgusu beraberliği (Url-19).

4.1.6 Sokak yüzeyi-reklam panosu

Sokak yüzeyleri, bahçe duvarları, bina duvarları, otobüs durakları her zaman çeşitli ilanların, duyuru posterlerinin asıldığı yüzeyler olmuşlardır (Şekil 4.9). Kentte yapılan etkinliklerden, festivallerden ve gösterilerden haberdar olunacak bir reklam-duyuru panosuna dönüşmektedirler. İlan-duyuru posterlerini asan kişilerin hareketleri gözlemlendiğinde, sokakta dolaşarak, birden buldukları, gözlerine kestirdikleri ya da daha önce başkaları tarafından da posterlerin yapıştırıldığı uygun bir duvara ilanı yerleştirdikleri görülmektedir. Eylem tamamen kendiliğinden gelişip, afişin asılma anı saniyeler sürse de afişin kendisi duvardaki mevcudiyetini devam ettirdikçe duvarın ya da yüzeyin kullanım saptırılması devam etmiş olmaktadır.

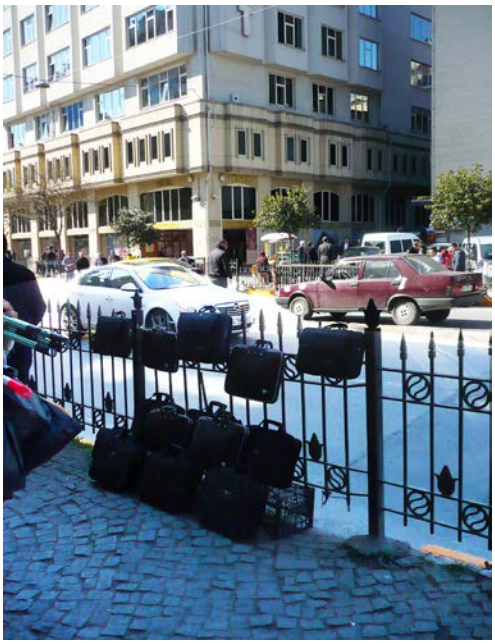
Asılan afişler kullanıcıyla buluşur ve içeriğindeki sosyal aktivite haberiyle beraber onları kentin başka bir noktasına, başka bir karşılaşma yerine sürüklenmeye teşvik edebilmektedir.

Şekil 4.9 : Duyuru panosuna dönüşmüş bir bina cephesi (T.Şahin Arşivi).

4.1.7 Kent elemanı-vitrin

Kent mekanının alternatif kullanıcılarından biri de seyyar satıcılardır. Bir seyyar satıcı bulunduğu caddenin en işlek noktasının işaretcisidir. Çünkü satış eylemi içerisinde ürününü daha çok kişiye göstermek ister, sokaktaki akışı izleyerek, kalabalığın hareketlerini gözlemleyerek konumlanır. Kent mekanına ait bir elemanın işlevini geçici olarak değiştirerek kendi ürünü için vitrin haline dönüştürebilir.

Şekil 4.10 : Yaya korkuluğunun satış tezgahı olarak kullanılması (T.Şahin arşivi).

Şekil 4.10 da, bir seyyar satıcının kaldırım ile araç yolunu ayırmak için kullanılan yaya korkuluğuna ürünlerini sergilemek için astığı görülüyor. Korkuluk ve kendi getirdiği plastik sepetler ile beraber bir vitrin yerleştirmesi yaptığını görüyoruz. Burada kaldırım ve yaya korkuluğu hem vitrin hem de dükkanın kendisi olmuş oluyor. İstanbul-Karaköy, Tersane Caddesi üzerinde karşılaşılan bu örnek için kesin bir kullanım zamanı tespit etmek zordur. Bir an için kentte karşımıza çıkacak bu seyyar satıcı ve dükkanı bir başka gün burada olmayabilir.

Şekil 4.11 örneğinde ise yine yoğun yaya sirkülasyonun olduğu Ankara-Kızılay, Karanfilciler Sokağı üzerinde bulunan bir kadın heykelinin, ağırlıklı olarak kadın aksesuarları satan bir seyyar satıcı tarafından alternatif kullanımını görmekteyiz. Karanfilciler Sokağı, yan yana çiçekçi dükkanlarının bulunduğu bir sokaktır ve heykel; çiçek satan bir kadının tasviridir.

Seyyar satıcı tezgahını özellikle heykelin önünde açarak, ürünlerini bizzat heykel üzerine yerleştirir ve onu bir vitrin mankeni olarak kullanır. Aynı seyyar satıcının hava koşullarına göre, çok soğuk ve yağışlı günler haricinde tezgahını hep aynı noktaya açtığı gözlemlenmiştir. Ayrıca tezgahtaki ürün çeşitliliğine göre, heykele yerleştirilen ürünler de değişiklik göstermektedir. Ancak tezgahın sokağa konumlanışı, satıcının heykele yaklaşım biçiminin aynı kaldığı görülmektedir.

Şekil 4.11 : Heykelin seyyar satıcı için manken olması (T.Şahin arşivi-2014).

4.1.8 Sokakta sanat – 'Küf Project'

Sokak sanatı çoğu zaman mevcut düzene muhalif olmayı, rutin ve alışılmış kent hayatında bir kırılma noktası yaratmayı amaçlar. Planlama ve yönetim mekanizmaları kenti kurmaya, düzenlemeye çalışırken sokak sanatı aksi yönde onu bozmaya, dönüştürmeye ve kentliyi şaşırtmaya odaklanır. Kent içinde barındırdığı pek çok fiziksel eleman ve sosyal yaşantı dinamiğiyle sanatçıya malzeme verir, onun için bir deney, oyun laboratuvarına dönüşebilir. Bu nedenlerle, sanatı sokakta, kentlinin parasız, spontane ve gündelik yaşantısının içinde karşılaşmasını isteyen sokak sanatçısı, sanatını yansıtmak için kenti, sokağı seçmektedir.

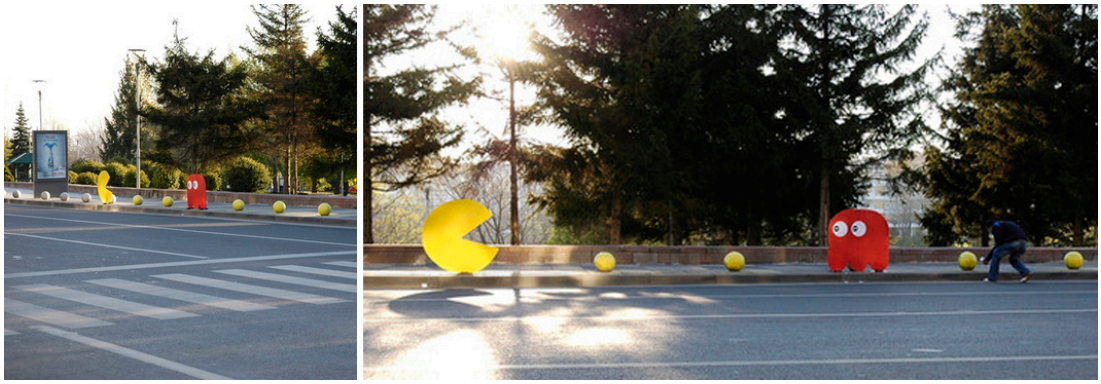
Ankaralı sokak sanatı topluluğu Küf Project, sokakta sanat yapmayı şu şekilde açıklıyor:

'Sanatı sokağa taşıma fikri dünyada atılım halindeyken ve toplumlar tarafından benimsenirken Türkiye'de durum aynı seyirde gitmemektedir. Yaşadığımız yerde insanların sokağa çıktıklarında gördükleri, binalar, kaldırımlar, tabelalar, yollar ve sokak lambalarından ibarettir. İçinde bulunduğumuz grilik, insanları görsel zekadan uzaklaştırmakla beraber insanların zihnine tekdüze bir bakış açısı yerleştirmektedir. Bu kalıplar içerisinde sokağı evinden işine, işinden evine gitmek için kullanan insanlar yürürken sadece adımlarına bakmaktadır. KÜF bu monotonluğu yıkmaktır. İnsanların etraflarına bakmasını, bakarken de farkına varmasını sağlamaktır, bir başkaldırıdır.'

Bu manifestodan yola çıkarak Küf Project, kimi zaman kentle eğlenerek kimi zamansa toplumsal olaylara karşı bir mesajla işlerini sokaklara taşıyor. Bu işlerden

bir tanesi, Ankara'da yaptıkları 'Pac-man' projesidir (Şekil 4.12). Bu çalışmada, kaldırım ile araç yolunu ayırmak için yerleştirilmiş beton elemanların pac-man oyununu anımsatacak şekilde dönüştürüldüğünü, oyuna ait elemanların sokağa yerleştirildiğini görüyoruz.

Sokağa yapılan müdahalelerde, bu işlerin sokakta ne kadar süreyle kalabildiği, kentli ya da yerel yönetim tarafından nasıl tepki aldığı büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin bu çalışma, hava koşulları nedeniyle kendi kendine yokolmuştur, yerleştirme bozulmuştur, ancak sarıya boyanan beton topların renkleri solmuş ya da dökülmüş olsa da hala sarı renkte kaldığı görülmektedir.

Şekil 4.12 : Pac-man oyunu yerleştirmesi-2010 (Url-20).

Bir başka projeleri ise yine benzer şekilde kentin en yoğun noktalarından birinde trafik işaret elemanlarından birini, ülkenin gündemi doğrultusunda bir mesaj amaçlı dönüştürme işidir (Şekil 4.13).

Bu işler grup tarafından planlanarak yapılmış olsa da, tamamen kentin içine, yaşantısına ve fiziksel yapısına sızan, birden bire varolan, spontane olarak kentlinin gündelik yaşantısında karşısına çıkan işlerdir. Alışılmış görüntünün ve simgenin başka ve belki daha güçlü bir simgeye dönüşme durumunu bize göstermiş olmaktadır.

Şekil 4.13 : Trafik tabelasında barış işareti işi-2010 (Url-21).

Küf Project'in sabahın erken saatlerinde işlerine gitmekte olan kentliye bir süpriz niteliğinde hazırladıkları bir başka trafik tabelasının dönüştürülmesi işi gece geç saatlerde hazırlanarak sokağa bırakılmıştır (Şekil 4.14). Gün boyunca kentlinin yoğun iligisiyle karşılaşan çalışma, herkesin durup önünde fotoğraf çekildiği bir yerleştirmeye dönüşmüştür. Öyle ki ulusal yayın kanallarından biri de işi haber bültenine taşımıştır. Ancak çalışma aynı gün, akşam saatlerinde belediye ekiplerince sökülmüştür.

Şekil 4.14 : Yerleştirme önünde fotoğraf çektiren kişiler-2010 (Url-22).

4.1.9 Sokakta sanat – 'Avareler'

Avareler, Ankaralı bağımsız bir sanat inisiyatifidir. Şubat 2012 yılında '40 Haramiler' isminde informel bir sokak sergisi-eylemi organize ettiler (Şekil 4.15). Serginin farklılığı sokaktaki reklam panolarına informel yollarla erişip, açık çağrı ile çeşitli sanatçılardan topladıkları eserleri bu reklam panolarına yerleştirmekti. Böylece sanat, sanatçı ve izleyici üçgenini kapital sistemden çıkarmayı amaçlıyorlardı. Bu sergi ile herhangi bir gündelik eylem için sokakta olan bireyin sanatla kendiliğinden bir karşılaşmaya olanak tanımış oldular. Böylece sergi ücretsiz ve herkese açıktı, sokakta kentliyle karşılaşmayı bekleyen, kimi sadece matrak imajlar, kimi kentle ilgili sitemkar ifadeler içeren çalışmalardan oluşuyordu.

Sokakta kapital sermayenin ele geçirdiği bir elemanı, reklam panolarını, tamamen kolektif ve kamuya açık bir kullanım için dönüştürmüş oldular.

Avareler yaptıkları işleri 'Düşen bir şehir görüyoruz ve yardım edelim diyoruz. Göz kırpmak gibi, iyi niyetli, istemsiz bir şey.' diyerek anlatıyorlar. 'Göz kırpmak', kentte bir anda varolan, anlık ve rastgele karşılaşmalar yaratan, biraz davetkar biraz dikkat çekici bu tarz sokak sanatı işleri için çok yerinde bir ifade. Böyle anlar yakalamak ve kentte yaşayan diğer sanatçıları ya da belki sıradan insanları bu eyleme dahil ederek kente bir şeyler bırakmak, aslında her bireyin kendi mikro özgürlük alanını

kente serpiştirmesi olarak okunmalıdır. Yapılan her iş, kendi macerasını yaşamak, kentliyle buluşmak üzere sokağa bırakılmıştır. Yerleştirilen her slogan, görüntü ya da kolaj karşılaşan kişinin zihninde yeni etkiler oluşturacak potansiyeller taşımaktadır.

Şekil 4.15 : Eserlerin yerleştirildiği reklam panoları (G. Baltacı Arşivi).

Avareler'in yaptığı bir diğer sokak eylemi ise kağıttan yapılan bazı figürlerin kentin çeşitli yerlerine bırakılması işidir (Şekil 4.16). Kentte sokağın kullanımına dikkat çekmek için yapılan çalışmada, figürler sokak kullanımından bazı anların görüntüsüdür. Sokakta oynanan oyunlar ve bu oyunların unutulmaması mesajlarını içeren çalışmalardır. Kente spontane bırakılan bu işler ile kentlinin karşılaşmasının, bireyin kendi geçmiş eylemlerinden tanıdık olduğu bir eylemi farklı ölçekte görmek ve tekrar zihinsel olarak o kullanımları hatırlamak yönünde bir etkisi vardır.

Şekil 4.16 : Sokak aktivitelerini-yaşantısını hatırlatan yerleştirmeler (Url-23).

4.1.10 Sokakta müzik

Sokakta spontane karşılaşılan, beklenmedk anlardan bazılarının yaratıcıları da sokak müzisyenleridir (Şekil 4.17). Bazen tek bir müzisyenin bazense bir müzik grubunun performansını icra etmek için sokağı seçtiğine tanıklık ederiz. Ücretli, programlı ve bir mekana bağımlı olmaksızın sokakta herkesin erişebileceği şekilde müziği paylaşmak, sokak hayatını canlandıran etkenlerden biridir.

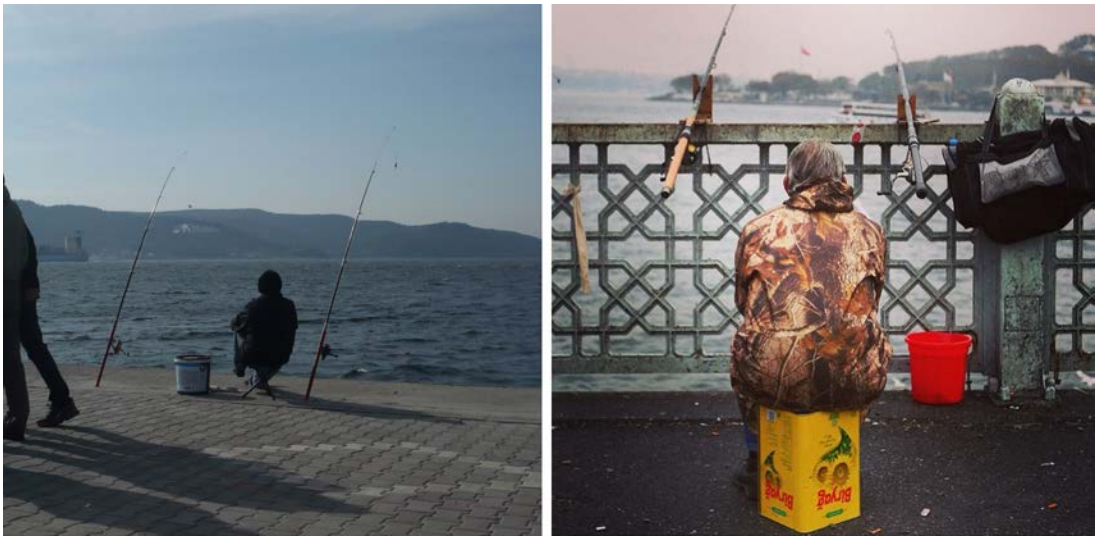
Şekil 4.17 : İstiklal caddesinde sokak müzisyenleri (Url-24).

Sokakta müzik yapmak eğitimli müzisyenlerin tercihi olabileceği gibi amatör ruhların da tercihi olabilir. Sadece sokakta müzik yapmayı tercih eden, hatta albüm çıkaran, sabit dinleyici kitlesi bile kazanmış müzik grupları bulunmaktadır. Bunun başlıca sebeplerinden biri, müzisyenin sokakta özgür olması ve kapalı mekanlarda karşılaşabileceğinden daha çok ve çeşitli kentli kitlesiyle karşılaşabilecek olmasıdır.

Ancak 'Kentli ve Siyasi Erk' başlığı altında da incelediğimiz gibi sokak müzisyenleri sıklıkla siyasi erkin, yerel yönetimin, otoritenin baskılarına maruz kalmaktadır. Pratik olarak ele alırsak otorite "toplumun huzuru ve otoriteyi koruma" arzusuyla kalabalıkların herhangi bir sebeple bir araya gelmesini istemez. Çünkü yönetmek için genellikle birleştirmeyi değil bölmeyi tercih eder. Müzik, özellikle de sokakta yapılan müzik özgürleştirir, birleştirir, eğlendirir (Kurtoğlu, 2014). Bu baskılara ve dayatmalara karşı kendini varetmeye çalıştığı için, sokakta müzik tam anlamıyla bir mikro direnç hareketidir.

4.1.11 Köprüde/kıyıda balık

Balık tutma eylemi, kentlinin bireysel olarak kendi mekanını oluşturmasına güzel bir örnektir. Balık tutacak kişi, uzun vakitler geçirebileceği ihtimaline karşı oturağını, balık tutma ekipmanını yanına alarak, balık tutacağı alana yerleşir. Kendi eylemi doğrultusunda kent mekanını kullanır, mekana yerleşir ve vakit geçirmeye, balık tutmaya başlar, bir nevi kent mekanını kendi meskeni haline getirmenin yollarını arar (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 : Balıkçının mekan kullanımı (T. Şahin Arşivi- Y. Zorlu Arşivi).

İstanbul, Galata Köprüsü de üzerinde balık tutanlarla beraber bir kent simgesi haline gelmiştir. Yaz kış ve saat farkı gözetmeksizin daima balıkçı yoğunluğunun bulunduğu bir merkezdir. Köprünün kent içinde önemli merkezleri birbirine bağlıyor olması, yaya, toplu taşıma ve araç akışının yoğun olması, alt kotunda pek çok restorana ev sahipliği yapıyor olması köprüyü bir çekim noktası haline getirmektedir. Bu yoğun yaşantı ve kent donatıları arasında köprü korkuluklarına sıralanan balıkçılar bulunmaktadır. Köprü sadece araçlar, yayalar için bir geçiş işlevi görmekten öte balıkçılar için de bir toplanma ve balık tutma eylemini gerçekleştirme mekanıdır. Hava koşullarına bağlı olarak köprü üzerindeki balıkçı sayısında artış ya da azalış görülebilmektedir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 : Farklı mevsimlerde balıkçı yoğunlukları (T. Şahin Arşivi, Url-25).

Galata köprüsündeki balıkçıların köprü ile olan ilişkileri biraz daha yakın ölçekte incelendiğinde, oltayı tutması için icat edilmiş bir elemanla beraber köprü korkuluklarını bir araç olarak kullanmaya başladıklarını görebiliriz (Şekil 4.20).

Uzun süre olta başında beklemek gerektiğinden, balıkçılar oltayı korkuluğa bağlamaya yardım edecek bir ara eleman kullanarak bir yöntem geliştirmişlerdir. Bu olta sabitleyicisi, köprü korkulukları baz alınarak tasarlanmıştır ve balık tutma eyleminin bir parçası haline gelmiştir. Balıkçılar kendi eylemleri doğrultusunda kent elemanını dönüştürmekte, kendi ürettikleri araçlar ile ona eklemlenmekte ve kent mekanının potansiyellerini kullanarak benzersiz bir yaşantı ve mekan oluşturmaktadırlar. Bu mikro alan köprünün kent içindeki silüeti için de belirleyici ve tanımlayıcı bir hal almıştır. Balıkçılar Galata Köprüsü'nün kendisiyle özdeşleşmiş, köprü ent hafızasına balıkçılarla birlikte yerleşmiştir.

Şekil 4.20 : Köprü korkuluklarına bağlanan olta tutacağı (T. Şahin Arşivi).

4.1.12 Meydanda kaykay

Kentsel mekan, kaykaycıların kullanımlarıyla tamamen tasarlanmış, düşünülmüş işlevinin dışına çıkarak yeni bir kullanım kazanabilir. Kaykaycılar, kent mekanındaki fiziksel donatıları kendi eylemlerine göre manipüle ederek, kaykay hareketlerini mekanın fiziksel özelliklerine göre şekillendirerek çift taraflı bir etkileşim ortaya koyarlar.

akışının olduğu kıyı trafik yolu (Beşiktaş Caddesi ve Çırağan Caddesi) ile Barbaros Bulvarı'nın kesiştiği noktada, kıyıda yer alır. Vapur ve motor iskelelerinin, otobüs ve dolmuş indirme duraklarının, kafe ve büfelerin, seyyar satıcıların yoğunluğundan dolayı günün her saati kalabalık bir geçiş noktasıdır. Ancak bu hareketli ve hızlı geçiş eylemlerinin yanısıra, meydanın bir köşesinde kaykaycıların da meydanı farklı, ezber bozan bir şekilde kullandıkları görülmektedir (Şekil 4.21).

Bir kent boşluğu olan meydan; düz alan, merdivenler, merdiven trabzanları gibi mekansal özellikleri dolayısıyla kaykaycılar tarafından keşfedilmiş ve bu eylemi gerçekleştirenlerin buluşma, toplanma mekanı haline gelmiştir (Şekil 4.22).

Şekil 4.21 : Kaykaycılar ve meydanın genel görüntüsü (Url-26).

Hava koşullarına bağlı olarak meydanda kaykaycılara rastlanmaktadır. Soğuk ve yağışlı havalarda kaykaycılar görünmez olsa da, havanın uygun olduğu zamanlarda tekrar görünür bir hale gelmektedirler.

Şekil 4.22 : Meydan merdivenlerini kaykaycıların kullanımı (Url-26).

Meydanla özdeşleşen bu kullanım biçimi mekana o kadar yerleşmiştir ki, burada çeşitli kaykay etkinliklerinin yapılmasını tetiklemiş ve meydan kaykay, paten turnuvalarına ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Şekil 4.23). Meydanın kenarındaki amfi merdivenler bir toplanma ve izleme eylemine imkan vermektedir.

Şekil 4.23 : Turnuva esnasında meydanı merdivenlerinin kullanımı (Url-26).

4.1.13 Kentte serbest koşu-parkur

Kent mekanının alternatif kullanımlarından biri de serbest koşucular ya da parkur sporcuları tarafından gerçekleştiriliyor (Şekil 4.24). Çıkış ülkesi Fransa olan bu sporda amaç, sokakta koşma esnasında karşılaşılan her engelin hareket dahilinde kullanılması ve durmadan koşuya devam edilmesidir.

Çöp kutuları, merdivenler, duvarlar, trafolar bu eylem için bir engel teşkil etmiyor, hepsi üzerinden atlanılacak, köşesine basılacak, altından yuvarlanılacak, hareket içinde manipüle edilecek elemanlar olarak görülüyor. Parkur, kent içinde bir noktadan bir başka noktaya ulaşmak için keşfedilmiş, hem insan vücudunun yeteneklerini en verimli şekilde kullanmayı denemek hem de kent mekanının potansiyellerini keşfetmek, mekanın fiziksel sınırlarıyla oynamak amacıyla yapılan bir spordur. Koşu esnasında tamamen anlık karşılaşmalar ve o an üretilen hareket biçimleri söz konusudur.

Şekil 4.24 : Kent mekanında parkur sporcuları (Url-27).

Parkur sporcuları keşfettkileri kent mekanı üzerinde hareketlerini nasıl uygulayacaklarına dair çalışmalar yaparken, aslında bir mekanın mevcut programının nasıl saptırılacağının da çalışmasını yapmaktadırlar. Şekil 4.25 te, İstanbul Gayrettepe metro çıkışınının parkur sporcuları için nasıl kullanılabileceğinin eskizlerini görmekteyiz. Metro çıkışının duvarları, beton ya da demir trabzanlarının, hareket içerisinde nasıl kullanılabileceği, hangi hareketlerle manipüle edilebileceği çalışılmıştır. Ve eylemin gerçekleşmesi bireyin kent mekanıyla kendi alternatifleri ve keşfettiği taktiklerle kurduğu ilişki açısından benzersiz bir örnek olmaktadır.

Şekil 4.25 : Metro çıkışının parkur hareketleri için kullanım eskizi (Url-28).

4.1.14 Heykel-sokak kürsüsü

Kent mekanı için her zaman bireyin kendini ifade ettiği, söylemini dışa vurmak için kullandığı uzam olduğunu belirtmiştim. Kadıköy, Mühürdar Caddesi üzerinde Surp Takavor Kilise Meydanı'nda bulunan zeminden yükselen taş bloklar şeklindeki heykel de 2009 yılında bir süreliğine her pazar yapılan bir eylem zincirinde halk kürsüsü olarak kullanılmıştır (Şekil 4.26).

Yoğun yaya sirkülasyonu arasında kalan meydanda, heykelin üzerine çıkan kişi gündelik sorunlardan, mahalledeki problemlerden, zamlardan ve daha pek çok farklı konudan, siyasi erke ya da yerel yönetime iletmek istediği mesajını dile getirmekteydi.

Şekil 4.26 : Heykelin halk kürsüsü olarak kullanılması (Url-29).

4.2 Mikro Özgürlük Alanlarının Ortak Yönleri

Olasılıkların keşfiyle beraber, benzersiz özgürlük alanları tanımlanmaktadır. Envanterde yer alan örneklerin hepsi aktörleri, kullanıcıları, katılımcıları ile beraber kent yaşantısı içerisinde aktif, enerjik bir dalgalanma oluşturmaktadırlar.

Bina cephesinde oyun, parkta tiyatro, dijital grafiti ve 'her duvar bir perdedir' işlerinde, yapılacak aktiviteyi önceden düşünen bir ekip ve günümüz teknolojileriyle planlanmış bir mekan ve yaşantı altyapısı-düzeneği olsa da, hazırlanan işler sokağa bırakıldıkları andan itibaren tamamen kentliyle rastlantısal ve kendiliğinden karşılaşmalara imkan verecek potansiyeller taşımaktadırlar.

Sarı yumruk grafiti örneği, Avareler, Küf Project ve sokak müzisyenleri gibi sokakta sanat işleri bireyin kişisel üretimini sokağa taşıması, kendi eylemi doğrultusunda sokağı kullanması ve kentliyle etkileşime girerek eylemi kolektif bir hale dönüştüren örneklerdir. Yüzeylerin reklam panolarına dönüşmesi, seyyar satıcıların kent elemanlarını kullanmaları, kaykaycılar ve serbest koşucular, kentte balık tutanlar eylemlerine uygun olasılıkları keşfetmiş ve mikro özgürlük alanlarını sokakta, kentte bulmuşlardır.

Her örnek kendi iç dinamikleriyle beraber kentin kendi dinamik enerjisine karışır. Ve kent yaşantısı içerisindeki bu mikro mekanların çeşitliliği enformel bir kamusal hayat oluşturur. Ve bu kamusal hayat formel örgütlü bir kamusal hayatı destekleme gücüne sahiptir (Jacobs, 2011).

Tıpkı doğal ekosistemlerde olduğu gibi, kent ekosisteminde de ortak olan taraf, sistemin varlığını sürdürebilmesi için çeşitliliğe duyduğu ihtiyaçtır. Her iki durumda da çeşitlilik zaman içinde organik olarak gelişir ve farklı öğeler karmaşık yollardan birbirine bağımlıdır, hayat ve geçim imkanları ne kadar çeşitliyse hayat taşıma kapasitesi o kadar büyüktür. İki ekosistemde de yüzeysel bir bakışta kolayca gözden kaçan küçük ve dikkat çekmeyen öğeler, boyutlarının küçüklüğüyle ya da toplam miktarlarıyla tamamen orantısız bir şekilde, bütün için hayati bir önem taşıyabilirler (Jacobs, 2011).

Kent ekosistemi bir bütün olarak düşünüldüğünde mikro özgürlük alanları da, bütünün içinde oldukça önemli, tamamlayıcı ve canlandırıcı etkilere sahiplerdir.

5. ‘SOKAKTA’ ATÖLYESİ

Bu bölümde kentte yaşayan bir birey ve tasarımcı olarak ‘Kentte keşfedilen mikro mekanlardan öğrenilenlerle kente geri ne verebiliriz?’ sorusundan yola çıkılarak düşünülmüş ve parçası olduğum Local Architectural Bags (LABs) ekibi ile beraber gerçekleştirilen bir atölye çalışması üzerinde durulacaktır.

Labs, kent ve mekan üzerinden düşünmeyi üretmeyi amaç edinmiş bir ekipler sistemidir.

‘Sokakta’ atölyesi, 28-29 Eylül 2013 tarihinde Kocaeli kent merkezinde düzenlendi. Sokak, birey, ortak alanlarda bireysel pratikler, mikro özgürlük alanları, karşılaşmalar, kent yaşantısı ve kenti deneyimlemek başlıklarını tartışmak ve bu tartışmaların mekansal karşılıklarını aramak amacıyla düzenlenmiş bir atölye olup, katılım için açık çağrı yapıldı. Atölyeye iç mimarlık, mimarlık ve grafik tasarım disiplinlerinden yaklaşık 20 öğrenci ve mezun kişi katıldı ve atölye iki gün sürdü.

Atölyenin ilk günü, temel bir soru etrafında şekillenerek başladı: ‘Kentte nasıl varoluyoruz / nasıl varolabiliriz?’. Sorunun bireysel deneyimler ve keşifler üzerinden bir tartışmaya dönüşebilmesi için, 1/5000 İzmit haritası üzerinde katılımcıların kendi deneyimlerini işaretlemeleri, mekanları ve yaşantıları etiketleyerek herkesin kendi deneyimlerinden bahsetmeleri istendi(Şekil 5.1).

Şekil 5.1 : Kent haritasında bireysel deneyimlerin etiketlenmesi (T. Şahin Arşivi).

Bu 1/1 ilişkileri görünür kılmaya çalışarak, tasarım eğitimi almış kişilerin 'üst ölçekten bakma / tasarlama' alışkanlığı tartışmaya açılmak istenmiştir. Sözkonusu kent ve birey ilişkisi olduğunda, sokak kotundaki ilişkiler, yaşantılar önem kazanmaktadır. Kenti bir bütün olarak algılamak farklı ölçeklerde, farklı algılanabilecek durumlar yaratmaktadır. Farklı ölçekler üzerinde bir kent okuması ve bireysel deneyimlerin tartışılması ile yeni bir kent haritası, bir nevi kentte varolma haritası kolektif olarak oluşturulmuştur (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 : 1/500 kent haritası üzerinde 1/1 ilişkiler (T. Şahin Arşivi).

Harita oluşturmaya ‘Siz İzmit’te neler yaparsınız? Nerede, nasıl bulunursunuz?’ sorularıyla başlandı. Bu sorunun her zaman için ‘enteresan, sıradışı, çok eğlenceli’ bir cevabının olması gerekmediğini vurgulamak önemliydi; en sıradan, en gündelik hareketler üzerinden ve kentle kurulan en büyük etkileşimlerin gündelik, sıradan eylem rutinleri esnasında oluşabileceği üzerinden konu irdelenmeye devam edildi. Harita kişisel keşif noktaları, bulunmaktan keyif alınan ya da tam tersi hoşlanılmayan kent mekanları, herhangi bir anı ile zihne yerleşen kent mekanları, gündelik rutinler içinde sıkça uğranan, vakit geçirilen noktaların işaretlenmesiyle katılımcılar tarafından doldurduldu.

Bireysel deneyimlerin devamında, Türkiye’den ve dünyadan kent mekanlarının alternatif kullanımlarına dair örnekler üzerinden tartışmaya devam edildi.

LABs ekibi olarak, atölye sürecinde tartışılan konuların asıl sokakta karşılığını bulması, bunu deneyimlenmesi önemsenmişti. Bu nedenle atölyenin ikinci gününde kent merkezinde, sokakta serbest, kolektif üretimlerin yapılması için çalışıldı.

Çalışmaların bir aradası olması önemsendiğinden kent merkezinde bulunan bir sokak seçildi (Şekil 5.3). Seçilen Tahsin Marmara Sokağı alışveriş, çay bahçesi, park gibi kamusal kullanımların yoğun olduğu bir bölgede olduğu gibi, aynı zamanda çeşitli dükkanların, kafelerin bulunduğu bir sokaktır.

Şekil 5.3 : Tahsin Marmara Sokağın kent haritasındaki konumu.

Atölyenin birinci günü, sokağın potansiyellerini keşfetmek amaçlı bir keşif gezisiyle devam etti (Şekil 5.4). Pazar gününe denk gelecek olan üretim günü için, sokakta geçici mekansal tasarımlar yapmak üzerine tartışıldı, kişisel gözlemler ve keşifler için zaman tanındı. Her katılımcının kendi keşfini yapması ve ne üretebileceğine dair düşünmesi önemsenmişti.

Şekil 5.4 : Tahsin Marmara Sokağı genel görüntü, keşif gezisi (T. Şahin Arşivi).

Atölyenin ikinci günü, katılımcılar bireysel ya da 2-3 kişilik gruplar haline gelerek, sokağın fiziksel donatılarını kullanarak çeşitli tasarımlar yaptılar; sokak lambaları, dükkanların kepenkleri, sokağın iki yüzeyi tasarımlar için ekipman işlevi gördü. Üretim sürecine dahil olan herkes, kentin rutin akıntısı içerisinde görmek, duraksamak, oynamak istedikleri kişisel özgürlük alanlarını oluşturmaya çalıştılar. Sokağa müdahale edilebileceği görüldükçe etken sokak / edilgen kentli yapısı kırılarak sokakta oynayan çocuklar, ikamet eden, kafelere vakit geçirmek için gelen ya da sadece sokaktan geçmekte olan kişilerin de dahil olduğu bir süreç yaşandı.

Yapılacak tasarımlarda 20*20*30 ebatlarındaki oluklu mukavvadan koli kutuları temek malzeme olarak kullanıldı. Buna ek olarak çeşitli kumaş parçaları, boyalar, ipler ve benzeri diğer malzemeler de tasarım süreçlerine dahil edildi.

Öncelikle tartışmalara eşlik eden kolektif kent haritası dükkan kepenklerinden birine, sokaktan geçenlerin de kendi kişisel mekanlarını işaretlemeleri için asıldı (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 : Kolektif kent haritası sokakta (T. Şahin Arşivi).

Tahsin Marmara sokağına açılan ve bir kafenin de açık alanı, taraçası gibi davranan dar sokaklardan birinin yüzeyleri kullanılarak, iplerden bir saçak-gökkuşağı yapıldı (Şekil 5.6). Atölye bittikten sonra da kafe sahiplerinin gökkuşağını kaldırmadıkları öğrenildi.

Şekil 5.6 : İplerden gökkuşağı-saçak (T. Şahin Arşivi).

Bir başka çalışmada, sokağın mevcut yüzeylerine müdahale edilerek, sınırları yeniden örgütleyerek, farklı bir geçiş imkanı yaratan bir yerleştirme yapıldı. Koli kutularını bir insan boyutuna yaklaşacak şekilde üst üste yığarak ve sokak yüzeylerine tutturarak bir geçit oluşturuldu.

Yürürken yeni sınırların oluşturduğu duruma göre yürüme hareketini değiştiren sokak kullanıcıları Şekil 5.7 de görülmektedir. Sokağın şeklini değiştiren yeni sınırların aynı zamanda kullanıcıların hareketlerini de değiştirmeye başladığı gözlemlendi. Yürüme eylemi oyunla birleşerek anlık bir kırılma noktası yakalanmış oldu.

Şekil 5.7 : Kutularla yeni sokak sınırı (T. Şahin Arşivi).

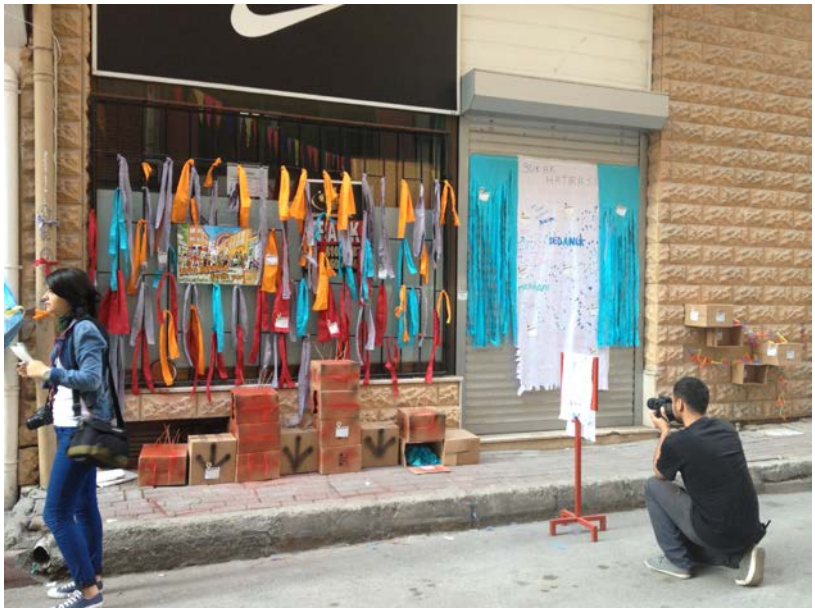
Sokak yüzeylerine benzer bir başka müdahale, dökülen duvar kaplamaları yerine yerleştirilen koli kutularıyla yapıldı. Yüzeydeki malzemenin eksilmesi yeni bir durum için bir altlık tanımlamış oldu. Boşluklar koli kutularıyla doldurularak rafa, saklama nişlerine dönüştü. Aynı anda bir başka katılımcının renkli pipetleri biraraya getirerek oluşturduğu zincir için de bir sergileme ünitesi gibi çalışmaya başladı (Şekil. 5.8).

Tasarımların farklı kişiler tarafından yapılması ama süreç içinde birbirini tamamlar niteliklere bürünmesi yaratılan kolektif ortam için besleyici bir duruma dönüştüğü gözlemlendi.

Şekil 5.8 : Kutulardan duvar tuğlası (T. Şahin Arşivi).

Duvarlar gibi mağaza kepenkleri de tasarımlar için altlık oluşturdu. Demir korkuluklar sokaktan geçenlerin fotoğraf çektirebilecekleri bir fotoğraf duvarına dönüştü (Şekil 5.9). Bir başka demir korkuluk ise koli kutularından yapılan tetris için altlık oluşturuldu. Üzerine harflerin yazıldığı kutular hareket edebilecek bir mekanizmayla dükkan korkuluklarına yerleştirildi. Ve böylece oyuna dahil olan kişinin yazmak istediği kelime, isim vb. İçin kullanabileceği bir oyun tasarımı sokağa bırakılmış oldu (Şekil 5.10).

Şekil 5.9 : Sokakta fotoğraf duvarı (T. Şahin Arşivi).

Şekil 5.10 : Sokakta tetris (T. Şahin Arşivi).

Kişisel mekanları şekillendirmeye çalışmanın yanında, kendi söylemleri için fiziksel bir çerçeve ihtiyacı ile kendi medyasını yaratmaya çalışanlar da oldu. Medyanın bir numaralı aracı olan kutulardan yapılmış televizyon sokakta yerini alarak, kimisi için bazı eleştirel parodiler ortaya koymanın mekanı oldu, kimisi içinse bir oyun mekanına dönüştü (Şekil 5.11).

Yapılan televizyon tasarımı, tamamen kullanıcıların hayalgücüyle birleşerek farklı kullanımlar için sokağa bırakıldı. Her kullanıcı kendi eylemi doğrultusunda televizyonu bir araç olarak kullanarak farklı kullanımlar tanımlamış oldular.

Şekil 5.11 : Sokak televizyonu (T. Şahin Arşivi).

Tüm katılımcılarla birlikte atölyenin ikinci günü, sokakta, yapılan işlerle, yaratılan kişisel özgürlük mekanlarının deneyimlenmesiyle geçirildi. Atölyeyi duyarak gelen ya da sokaktan geçerken tesadüfen karşılaşan kişilerin tepkileri oldukça olumluydu. En rahat katılımcılar aynı sokakta ikamet eden çocuklar oldu.

Yapılan işlerin çoğu sokakta bırakıldı, sadece dükkan kepenklerine yerleştirilen işler, dükkan sahiplerine herhangi bir sıkıntı çıkarmaması düşünülerek atölye katılımcıları tarafından kaldırıldı.

Atölyenin başlangıcından sonuna kadar sokakta duran kolektif kent haritasına yeni kent mekanları ve deneyimler, yaşantı anları işaretlenmiş oldu. Kent haritası

atölyenin yapıldığı sokakta yer alan kafelerden birinde bir süre daha sergilenmeye devam etti.

Bu atölye ile beraber tasarım öğrencileri ve kentli farklı çerçevelerde bir araya gelmiş ve her iki taraf için de farklı bir deneyim gerçekleşmiş oldu. Katılımcı olmanın bizzat üretim içerisinde yer almak olduğu, varolan potansiyellerin keşfedilip, yeni durumlara evrilebileceği deneyimlendi. Böylece hem İzmit'teki kent ve tasarım ortamına, hem de sokakta varolma durumları için yeni karşılaşmalar tetiklenmiş oldu.

6. SONUÇ

Michela Marzano, Şehirsel Bedenler (2011) kitabına yazdığı önsöze şu sorularla başlıyor: 'Bugün şehirlerde nasıl yaşıyoruz? Bedenlerimiz kentsel kurallara nasıl uyum sağlıyor? Beden henüz yerini bulmayı başardı mı? Ona saldıran gürültülere ve kokulara, gündelik olanın çılgınlığına ve onu çevreleyen bakışlara, tehdit eden şiddete ve saldırganlığa göğüs gerebilecek mi? Beden kendi şehrinde gerçekten nasıl ikamet edebilir ve yer değiştirmelerinde nasıl özgür olabilir?'

Mekanı ve yaşamı yeniden şekillendirebilecek davranışlar ilk olarak kentteki bireysel mevcudiyetimizin farkına varmamızla başlıyor. Ve bunun için önce bulunduğumuz çevreye, yaşadığımız kente, ardından kendi oluşturduğumuz mikro mekanlara bakmalıyız. Bireysel keşiflerimiz ve kullanımlarımıza yöneltiğimiz dikkat ve önem bizim kent içindeki yerimizi, yaşadığımız yapılı çevreyi anlamamızı sağlayacak yöntemlerdir. Belki o zaman Marzano'nun sorularına kişisel cevaplarımızı bulmaya başlayabiliriz.

Bugün teknoloji ve endüstriyel gelişimle beraber hayatın insana sağladığı konforu bir avantaja dönüştürebilmenin yollarını aramak gerekmektedir. Aksi takdirde yaşantı üretim üzerine kurulabilecekken, üretim için zamana sahip olabilecekken sadece tüketmeye dayalı bir hal almaya başlayabilir. Bu kentte bireyi hep aynı, benzer ve monoton bir sonuca götürür: kurallarla çevrili, tanımlı, müdahil olunamayan bir çevrede gel-gitlere ve akışın içinde olup ancak farkındalık geliştiremeden akıntının içinde sürüklenmeye dönüşebilir.

Ancak zaman durmakla farkedilir olmaya başlıyor. Bir kaldırımda durmak, bir ağacın gölgesinde serinlemek, parkta bir banka oturmak, akışı bir an seyretmek mekanın içinde zamanı algılatabileceği gibi; bu akışa dahil olabilmek de bu durma anlarında bir kırılma noktası yakalanabileceğini hayal etmekle başlıyor. Peki bu kırılma anları başka nasıl türlü mümkün olabilir?

Kent, yaşamak ve keşfetmek için koca bir alandır. Bunu hatırlamak ve tüm olasılıkları yaşamak için kullanarak bireysel keşiflerimize öncelik vermemiz

gerekmektedir. İçimizde değiştirmek, direnmek ve kolektif dönüşümler için gizil bir güce sahip olduğumuza inanıyorum. Bu gizil güçleri keşfetmek ve başka insanları da dahil edebilmek için doğru araçları bulmamız gerekiyor. Kentte özgür olmanın, monoton ve tanımlanmış, planlanmış yaşantılarda kırılma anları oluşturmanın temeli keşfetmekten geçiyor.

İncelenen mikro özgürlük alanlarından bazıları tamamen bireyin kendi iradesi ile sıradan gündelik eylemleri içerisinde kentte birden beliriveren yaşantıların mekanıdır. Kimi örnekler ise, gücünü kent mekanının barındırdığı çeşitlilikten alacak, özellikle kentlinin katılımına odaklanan yaşantı anları ve mekanlarıdır. Mikro özgürlük alanlarının kendiliğinden oluşması ya da planlanarak ortaya konması durumlarının ortak paydası tahmin edilemeyen, öngörülemeyen ilişki ve yaşantı potansiyelleri barındırmalarıdır.

Ele alınan 'Sokakta' atölyesinin, kendiliğinden ortaya çıkan mikro özgürlük alanlarından farkı, önceden planlanmış bir süreç olmasıdır. Ancak bireysel ve mekansal potansiyelleri keşfetmeye fırsat oluşturması, başka kentlilerle ve kentsel durumlarla karşılaşabilmek için bir araca dönüşmüş olması ise ortak özelliklerdendir. Aslında tasarlanan ve planlanan şey sadece biraraya gelme durumuna ait bazı izlerdir. Bu izlere karşılık verip atölye sürecine dahil olan herkes benzersiz deneyimler ve sokağa bırakılan ürünler ortaya koymuşlardır.

Her şeyin zaten belirlenmiş kurallarla şekillendiğine ve olması gerektiği gibi olduğuna inanmadığımız, kısaca mutlaklaştırmadığımız zaman özgürlüğe imkan tanımış ve umut taşımaya başlamış oluyoruz (Gurallar, 2012).

Birey kentte etrafına çizilmiş sınırlara karşı kendine ait mekanlarla birlikte kendi mevcudiyetini pekiştiriyor. Bunun için mevcut düzene karşı gösterilen, düzene muhalif olunan her kareket bir mikro direnç hareketi tanımlıyor ve her mikro direnç hareketi de bir mikro özgürlük alanına evriliyor.

Mikro özgürlük alanlarımız için kent planlamalarının sunduğu mekanlardan önce, bizim oluşturacağımız alternatif mekanlara odaklanmak gerekiyor. Bir kent tahayyülü ve planlaması, düzen alternatifleri içerisinden bir ana odaklanarak, bir anda kalarak, bir görüntünün üzerine giderek söylemini güçlendirir. Peki bu görüntünün ve tahayyülün gündelik yaşantıda ne kadar karşılığı vardır? Birey kentteki yaşantısını bu planlamada bahsedilen kentli gibi mi yaşamaktadır? Yoksa tahmin edilmesi güç dinamikler yaratmaya mı meyillidir?

Kentte gerçekleşen bir atölye çalışmasında bile tahmin edilen kesin sonuçlar ve ürünlerden bahsetmek zordur. Her katılımcı ile farklı bir etkileşim, rastlantısal ve öngörülemeyen deneyimler ve dinamikler ortaya çıkmıştır.

Kentin dinamik bir enerji olduğundan ve kendiliğinden yüzey dalgalanmaları oluşturma eğiliminden bahsetmiştik. Aslında bu dinamik enerjiyi yaşayanların kendisi oluşturmaktadır. Bir kentin mikro mekanları kişilerin kendisidir. Her kişi kendi gizil gücü doğrultusunda bir mekan keşfeder, tanımlar. Bir kent mekanından bahsederken de ancak birden bire kendiliğinden varolan ve kaybolan mikro özgürlük alanlarından bahsedebilliriz ve kenti bu şekilde anlayabiliriz.

Bir tasarımcının bir kent ve yaşayanları için benimseyebileceği strateji ise kişilerin fiziksel, yaşantısal iletişimi kurabilecekleri ortamları ve yaşantı anlarını oluşturmak ya da bu altlığı oluşturabilecek izleri kente, mevcut yaşantıların arasına, akışa bırakmak olabilir. Yine de bunun ötesinde durumlar ve mekanlar onu yaşayanlar tarafından yeniden kurulmak ve üretilmek üzere yaşanırlar.

KAYNAKLAR

Aydınlı, S., (2012). Aylak ve Muğlak Kent Deneyimleri, Skopdergi, sayı 2. Alındığı tarih: 13.02.2012, adres: http://www.e-skop.com/skopdergi/aylak-ve-muglak-kent-deneyimleri/595

Bakkalbaşıoğlu, E., (2013). Oyunu Bozmak: Şehrin Uzamsal Kurallarını Hergün Yeniden Tanımlamak Mümkün Mü?. Alındığı tarih: 05.11.2013, adres: http://www.mekanar.com/tr/yazi/deneme/oyunu-bozmak-esra-bakkalbaşıoğlu.html

Bal, B., (2012). Düşsel Atlaslar: Constant'ın 'New Babylon'u ve Calvino'nun 'Görünmez Kentler'i İle Zaman Ötesi Yolculuklar. Skopdergi, sayı 2. Alındığı tarih: 28.01.2015, adres: http://www.e-skop.com/skopdergi/dussel-atlaslar-constantin-new-babylonu-ve-calvinonun-gorunmez-kentleri-ile-zaman-otesi-yolculuklar/581

Borden, I., Rendell, J., Pivaro, A., (2001). Things, Flows, Filters, Tactics, in Eds. Borden, I., The Unknown City: Contesting Architecture and Social Space, MIT Press, Cambrige.

Calvino, Italo, (2007). Görünmez Kentler, YKY, İstanbul.

Certeau, M. D., (2008) Gündelik Hayatın Keşfi 1-Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Erdönmez, M. E., (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere-Levent-Maslak Aksı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi.

Gurallar, N., (2012). Olumsallık ve Mimarlık, Arredemento Mimarlık Dergisi, sayı 07-08, sf. 114-118, İstanbul.

Güvenç, K., (2015). 'Karaoke' Sosyalizasyon; Toplumsal Hafıza, 'Unplugged' Hayatın Belleği, Odtü Sosyoloji Günleri, Ankara.

Harvey, D., (2008). Umut Mekanları, Metis Yayınları, İstanbul.

Harvey, D., (2012). Asi Şehirler, Metis Yayınları, İstanbul.

Jacobs, J., (2011). Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, Metis Yayınları, İstanbul.

Kaynar, H., (2012). Projesiz Modernleşme-Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Kierkegaard, Sören, (2013). Kahkaha Benden Yana, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Köknar, A. Burcu Serdar, (2001). Mekansal Arayüzlerin Kente ve Yaşama Katılımları Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Kurtoğlu, N. Perihan, (2014). Müzik Canını Sokakta Bulur, Alındığı tarih: 22.01.2015, adres: http://www.bianet.org/bianet/yasam/157987-muzik-canini-sokakta-bulur

Lefébvre, H., (1996). Modern Dünyada Gundelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul.

Lefebvre, H., (2013). Kentsel Devrim, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Lefebvre, H., (2014). Mekanın Üretimi, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Lynch, K., (2010). Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Marcus, G., (2010). Kluge, Remiz kitabevi, istanbul.

Bodson, G., Brown, B., Debord, G., Knabb, K., Matthews, J.D., (2008). Sitüasyonist Enternasyonel, Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.

May, R., (1987). Yaratma Cesareti, Metis Yayınları, İstanbul.

Özkuş, B. Y., (2006). Archigram: Tekno-Topya, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Park, R., (1967). On Social Control and Collective Behavior, Chicago.

Paquot, T., (2011). Şehirsel Bedenler, Everest Yayınları, İstanbul.

Sadler, S. (1999). The Situationist City, London: MIT Press.

Smith, C., (2010). Kimin Sokakları?: Kentsel sosyal Hareketler ve Mekanın Siyasallaşması, Mimarist Dergisi, Sayı 36, sf. 61-66, İstanbul.

Sönmez, O. N., (2004). Durumcular, Muhalefet İçin Bir Mimarlık, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Şengün, H.T., (2013). Park: İnşa-sız Mekan, Yirmibir Dergisi, Sayı 121, sf. 36, İstanbul.

Url-1 <http://v3.arkitera.com/h62985-cilgin-mi-utopik-mi.html>, alındığı tarih: 28.01.2015.

Url-2 <http://en.wikipedia.org/wiki/Broadacre_City>, alındığı tarih: 28.01.2015.

Url-3 <http://www.inspirationgreen.com/urban-ag.html>, alındığı tarih: 28.01.2015.

Url-4-5 <https://lebbeuswoods.wordpress.com/2009/10/19/constant-vision/>, alındığı tarih: 28.01.2015.

Url-6 <http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/opfer/Start/Detail/id/659536/item/0/page/0>, alındığı tarih: 11.01.2015.

Url-7 <https://www.flickr.com/photos/city_poet/5363348108/in/photostream/>, alındığı tarih: 11.01.2015.

Url-8 <http://www.lozano-hemmer.com/body_movies.php>, alındığı tarih: 22.03.2015.

Url-9 <http://arttorrents.blogspot.com.tr/2007/08/ligna-radio-ballet-2003.html>, alındığı tarih: 18.01.2014.

Url-10 <https://www.youtube.com/watch?v=rpT-wb3TPXk>, alındığı tarih: 18.01.2014.

Url-11 <https://www.youtube.com/watch?v=ql3pfa5QNZl>, alındığı tarih: 18.01.2014.

Url-12 <https://www.youtube.com/watch?v=nkfQ-KNfig0 >, alındığı tarih: 22.03.2015.

Url-13 <http://www.youtube.com/watch?v=l3FGhRmI2rE >, alındığı tarih: 11.01.2015.

Url-14 <http://www.lenstagram.net/besiktas-tekelist-cuma-partileri/>, alındığı tarih: 08.12.2013.

Url-15 <http://www.platformege.com/graffiti-ornekleri-ve-tarihi-t99062.html?p=116424>, />, alındığı tarih: 08.12.2013.

Url-16 <http://www.documentarist.org/2011/fest/galeri.html>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-17 <http://shiftdelete.net/cornetto-istiklal-caddesini-aska-getirdi-22574>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-18 <http://cenktelimen.com/?page_id=53>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-19 <http://v3.arkitera.com/diyalog>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-20 <https://www.behance.net/gallery/PAC-MAN/492560>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-21 <https://www.behance.net/gallery/530840/_ >, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-22 <https://www.behance.net/gallery/Tosun-PaAa/484864>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-23 <http://onedio.com/haber/ankara-nin-sokak-sanatcilari-avareler-den-452407>, alındığı tarih: 15.02.2015.

Url-24 <http://www.radikal.com.tr/turkiye/sira_muzisyen_kaldirmakta_mi-1060263>, alındığı tarih: 06.02.2015.

Url-25 <http://www.babamonk.com/2011/01/otobusumuz-15-dakika-ihtiyac-molas.html#axzz1eO9J0Y7y>, alındığı tarih: 22.02.2015.

Url-26 <http://www.delikasap.com/yazi/muzik-otesi/besiktasta-kay-kay-festivali/160>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Url-27 <http://www.zaman.com.tr/galeri_sehir-hayati-onlari-yoldan-cikariyor_133013-6_3042.html>, alındığı tarih: 22.02.2015.

Url-28 <http://www.acrorun.com>, alındığı tarih: 22.02.2015.

Url-29 <http://www.mimdap.org/?p=15694>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Tanglay, Ö., (2005). Kentsel Dışavurumun Sınır Tanımaz Halleri: Sokakların İç Sesleri. Alındığı tarih: 19.02.2015, adres: http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/7322ed717dedf1e_ek.pdf

Tanpınar, Ahmet H., (2011). Beş Şehir, Dergah Yayınlar, İstanbul.

Tanyeli, U., (2011). Kamusal Mekanda Bulunma Halleri Üzerine Acıklı ve Çapulculara İlişkin Umutlu Gözlemler, Arredamento Mimarlık Dergisi, Sayı 2013/07-08, sf. 71-75, İstanbul.

Tanyeli, U., (2013). Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri, Boyut Yayıncılık, İstanbul.

Woods, L., Constant Vision. Alındığı tarih: 28.01.2015, adres: https://lebbeuswoods.wordpress.com/2009/10/19/constant-vision/

Yanar, H., (2015). Ötekilerin Mimarlığı. Alındığı tarih: 14.02.2015, adres: http://www.arkitera.com/kose-yazisi/73/otekilerin-mimarligi

Yılmaz, M., (2011). 'Müzik, aşk, isyan sokakta', köşe yazısı, Cumhuriyet Gazetesi. Alındığı tarih: 28.01.2015, adres: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/277572/Muzik__ask__isyan_sokakta.html

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Tuğçe Şahin

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara / 05.10.1986

Adres : Çankaya/Ankara

E-Posta : tugcesahin00@gmail.com

Lisans : Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü (2005-2010)

Yüksek Lisans : İstanbul Teknik Üniversitesi – Mimari Tasarım (2010-2015)

Politecnico di Milano (2011-2012 / 1 yarıyıl)

Mesleki Deneyim : Lisans eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'da çalışmaya ve İTU'de yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans eğitiminin bir yarıyılını Erasmus programı ile gittiği Politecnico di Milano'da geçirmiştir. Şu an Ankara'da bireysel tasarım ve mimarlık çalışmalarına devam etmekte hem de bir mimarlık ofisinde çalışmaktadır.